

Institutul de Științe ale Educației

Str. Știrbei Vodă nr. 37, sector 1,
București 010102
Tel: 313.64.91; 3142783*
Fax: 40/1/312.14.47

ROMÂNIA

**CONDITII SOCIALE ȘI ECONOMICE ALE VIETII
STUDENTILOR DIN ROMANIA
(EUROSTUDENT V 2012-2014,
Sinteza raportului national)**

Sorin Mitulescu, Bogdan Florian (coordonatori)

București, 2015

Colectiv de redactare a Raportului:

Apostu Otilia,

Dalu Ana Maria,

Florian Bogdan,

Iftode Oana,

Mitulescu Sorin,

Novak Cornelia,

Plăieșu Ancuța ,

Ștefănescu Ioana

**La realizarea studiului și-a adus contribuția o echipă din UEFISCDI
condusă de Gabriela Jitaru**

Cuprins

1	Introducere - EUROSTUDENT V în România	3
2	Aspecte sociale specifice în învățământul superior din România	4
3	Structura eșantionului de studenți	6
4	Structura eșantionului și subcategoriile relevante.....	8
5	Caracteristici demografice ale studenților	9
6	Acces și trasee în învățământul superior	14
7	Mediul socio-economic din care provin studenții	20
8	Condiții de locuire și condiții de transport.....	24
9	Venituri, cheltuieli și asistență financiară.....	30
10	Situația studenților pe piața muncii	35
11	Bugetul de timp al studenților	37
12	Evaluarea calității studiilor - satisfacția studenților	39
13	Mobilitatea internațională a studenților.....	42
14	Concluzii	46

1 Introducere - EUROSTUDENT V în România

Prezentul Raport se bazează pe Ancheta EUROSTUDENT V, studiu internațional coordonat de *Hochschul Information System GmbH (HIS)* din Germania și un consorțiu internațional de instituții de cercetare. La această ultimă ediție a studiului au luat parte 32 de țări, România fiind la a treia participare.

Proiectul EUROSTUDENT are ca domeniu de analiză dimensiunea socială a învățământului superior, scopul principal al cercetării fiind colectarea de informații și calcularea unor indicatori comparabili la nivel european privind condițiile de sociale și economice ale vieții studenților - constructorii societății bazate pe cunoaștere și punctul central al strategiilor de eficientizare și responsabilizare a învățământului superior. Scopul general al proiectului este de a înțelege cum funcționează din punct de vedere social sistemul de învățământ superior, pornind de la o serie de date comparative culese în fiecare țară participantă la studiu.

Cercetarea din România a fost asigurată de Institutul de Științe ale Educației și Unitatea Executivă pentru Finantarea Invatamantului Superior, a Cercetarii, Dezvoltarii si Inovarii (UEFISCDI), în condițiile în care România nu dispune încă de o structură de cercetare sau de monitorizare specializată pentru învățământul superior așa cum au alte țări participante la proiectul EUROSTUDENT¹.

Implicarea într-un astfel de studiu aduce, pe de o parte, un plus de cunoaștere cu privire la populația de studenți din România, iar pe de altă parte, posibilitatea realizării de comparații la nivel european. Nu în ultimul rând, participarea la un astfel de proiect, crește vizibilitatea României la nivel european și contribuie la integrarea sa în spațiul european al învățământului superior și al cercetării științifice.

¹ Cazul Franței - Observatoire national de la vie étudiante (OVE), Germaniei- (German Centre for Research on Higher Education and Science Studies, DZHW, Lituania - Research and Higher Education Monitoring and Analysis Centre (MOSTA), Malta - National Commission for Further and Higher Education (NCFHE), Suedia - Swedish Council for Higher Education (UHR)

Pentru atingerea obiectivelor proiectului EUROSTUDENT, s-a realizat o anchetă prin chestionar *on line* care a avut ca grup țintă populația de studenți de nivel ISCED 5, 6 și 7². Ancheta EUROSTUDENT V s-a realizat în acord cu etapa anterioară, pentru a permite comparații atât transversale cât și longitudinale.

Chestionarul a fost unul comun pentru toate țările participante la acest studiu, dar a oferit fiecărei țări posibilitatea adăugării de itemi adaptați specificului național, în funcție de obiectivele de cercetare elaborate la nivel național. În fapt, din totalul de 32 de țări participante, 21 au realizat anchete *on line*, 10 prin interviuri față în față și o țară a procedat la interviu telefonic.

2 Aspecte sociale specifice în învățământul superior din România

Istoria recentă a învățământului superior din România a înregistrat o serie de caracteristici specifice determinate, pe de o parte, de impactul politicilor educaționale și al măsurilor de reformă implementate în domeniu (cu referiri la structură, condiții de acces, curricula, modalități de certificare, sisteme de asigurare a calității etc.), iar pe de altă parte de contextul socio-economic specific României. Întrucât ISE a publicat un Raport național și în urma participării la etapa anterioară (EUROSTUDENT IV)³, în prezentarea rezultatelor etapei actuale vom face referiri numai la schimbările semnificative în privința dimensiunii sociale a învățământului superior de la noi, în ultimii 3-4 ani. Dezvoltarea spectaculoasă a rețelei unităților de învățământ superior și lărgirea condițiilor de acces care a condus la o creștere semnificativă a participării la acest tip de educație până la nivelul anului 2007 a fost urmată de o contracție a dimensiunilor învățământului superior. Pe fondul reducerii treptate încă din anii 90 a populației în vârstă de școlarizare (3-23 ani) și, implicit, a populației cuprinse în sistemul de educație, ultimii ani universitari au înregistrat o reducere serioasă a efectivelor de studenți.

² ISCED 5 se referă la educația terțiară de scurtă durată, nivelul 6 la studiile finalizate prin licență (bachelor) iar nivelul 7 este al studiilor *de master*. Cf. <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>

³ EUROSTUDENT IV Condiții economice, sociale și mobilitatea internațională a studenților din România, ISE, 2010, http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/Raport_EUROSTUDENT.pdf

Tabel 1 Numărul de studenți înscriși la licență în România în perioada 2007-2013

Anul	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Studenți înscriși	896.258	891.098	775.319	673.001	539.852	464.592	433.234
Raport față de valoarea din 2007	1,0	0,99	0,86	0,75	0,60	0,52	0,48

Sursa: INS

Și **rata brută de participare la învățământul superior** este în scădere, ajungând la valoarea de 31% în 2012-2013 (față de 45% în 2009/2010), ceea ce înseamnă că mai puțin de o treime dintre tinerii de 19-23 ani se află în învățământul superior. Diferența pe medii de rezidență a ratei brute de cuprindere în învățământul superior se află acum din nou în creștere în favoarea mediului urban, ajungând în 2012 la 43,4% pentru tinerii de 19-23 ani din orașe, comparativ cu numai 16% pentru tinerii din rural.

În condițiile în care accesul la învățământul superior se menține rigid în comparație cu alte state europene, se înregistrează și o scădere alarmantă a ratei de tranziție de la liceu la învățământul superior: numai aproape 38,3%⁴ dintre elevii de clasa a XII-a înregistrează o tranziție directă la învățământul superior, intrând la facultate în următorul an. Diferențele pe gen sunt majore, în favoarea fetelor reflectând un volum chiar mai redus al cererii de educație de nivel superior în cazul băieților.

Pe fondul reducerii ratei de participare, în special la nivelul învățământului particular, în ultimii ani a scăzut semnificativ și durata medie de frecventare a învățământului superior. Astfel, în anul universitar 2012/2013, un student a stat în facultate în medie 1,2 ani. Asta însemnând că foarte mulți tineri abandonează studiile universitare pe parcurs.

În ceea ce privește rata de absolvire a învățământului superior cu și fără diplomă de licență, ultimii ani înregistrează aceeași evidentă scădere. Astfel, dacă în anul universitar 2008/2009, aproape două treimi dintre studenți (65,4%) alegeau învățământul superior, în 2012/2013 acest fapt era valabil numai pentru 38,3%. De asemenea este interesant de remarcat scăderea mai accentuată a ratei de absolvire în cazul fetelor, ceea ce a condus la apropierea ratelor de absolvire pentru cele

⁴ Cf datelor din Învățământul liceal. Începutul anului școlar 2011/2012, INS, 2012, p. 154-155

două genuri: de la raportul de 1,7 (în urmă cu câțiva ani) în favoarea fetelor s/a ajuns la 1,48 în prezent.

Portretul sumar creionat de aceste date statistice ne permite, în capitolele ce urmează, contextualizarea și interpretarea rezultatelor anchetei EUROSTUDENT V.

3 Structura eșantionului de studenți

Populația investigată în cadrul EUROSTUDENT V este compusă din studenți rezidenți, de nivel ISCED 5 și 6 (ISCED 1997), indiferent de forma de învățământ la care sunt înscriși (învățământ la zi, învățământ la distanță ID, învățământ fără frecvență IFR, învățământ seral) sau de forma de proprietate a instituției de învățământ.

Pentru stabilirea grupului de studenți căruia i se va aplica chestionarul, s-a realizat o eșantionare de tip cluster, bistadială, prin: a) selecția unităților la nivel de facultate (primul stadiu); b) selecția studenților (al doilea stadiu). Pe baza acestor caracteristici ale populației și utilizând caracteristicile rețelei de învățământ superior din România, a fost elaborat un eșantion reprezentativ la nivel național. Caracteristicile eșantionului au vizat:

- dimensiunea localității în care funcționează instituția de învățământ superior: 1) peste 500.000; 2) 300.000-500.000; 3) sub 300.000 locuitori;
- finanțarea instituției de învățământ superior: 1) public; 2) privat (acreditat);
- programul de studii conform procesului Bologna: 1) licență; 2) masterat; 3) studii de licență de lungă durată (medicină / juridic / arhitectură);
- forma de studiu: 1) zi; 2) seral; 3) învățământ fără frecvență IFR; 4) învățământ la distanță ID;
- limba de predare: limba română; departamente în limbi străine;
- domeniile de studiu.

În stabilirea eșantionului au fost luate în considerare atât instituțiile de învățământ superior publice, cât și cele private, baza de selecție fiind unică, nestratificată, dat fiind faptul, că sub aspectul finanțării, doar învățământul de stat de zi este bugetat. Din datele existente privind efectivele de studenți, se constată ponderi apropiate ale acestora în învățământul public (53,4%) și în cel privat (46,6%).

Pentru stabilirea eșantionului de studenți investigați în cadrul anchetei, în condițiile absenței unei baze de date cu informații privind efectivele de studenți pe facultăți și structuri ale acestora, s-a realizat o eșantionare de tip cluster. Clusterul este definit de selecția unui număr egal de studenți pe fiecare unitate de eșantionare, structurat pe nivele de învățământ, forme de studiu și număr de credite de licență, primele două structuri depinzând de structurile pe domenii la nivel național.

Sub aspect metodologic, structura eșantionului a fost determinată pe baza structurii efectivelor de studenți, după care a fost determinat numărul corespunzător al unităților cluster. Structura eșantionului de studenți a fost stabilită ca o matrice cu elemente la intersecția celor două variabile de eșantionare în structura la nivel național.

Rețeaua de învățământ a fost preluată din Monitorul oficial nr. 465 din 6 iulie 2009. Încadrarea în categoriile 1-3 a localităților a fost realizată în conformitate cu informațiile oferite de documentul Orașele României – Populația orașelor în anul 2007, INS.

Sub aspect metodologic, în cazul unor celule cu număr foarte mic de studenți, în momentul selecției s-a procedat la concatenarea straturilor alăturate din punct de vedere al dimensiunii localității, fără a se realiza concatenări ale domeniilor.

Pentru identificarea și eliminarea dificultăților de înțelegere, precum și pentru o estimare corectă a timpului mediu necesar completării chestionarului, un grup restrâns de studenți (de la diferite domenii de studiu, universități, facultăți și ani de studiu) au fost solicitați să răspundă chestionarului încărcat în prealabil pe platforma electronică. Pe parcursul pilotării nu au fost înregistrate dificultăți de înțelegere a întrebărilor și nici situații de itemi care să nu ofere toate variantele de răspuns posibile. Timpul necesar completării a variat între 15 și 30 de minute.

Pentru acuratețea datelor, răspunsurile colectate în etapa pilotării nu au fost înregistrate în baza de date finală, parola de acces pe platformă fiind ulterior modificată.

În demersurile întreprinse în vederea contactării grupului țintă, s-au implicat ambele instituții participante la implementarea proiectului. Astfel, UEFISCDI a elaborat o adresă către rectorii universităților incluse în eșantion, prin care a oferit informații cu privire la desfășurarea proiectului EUROSTUDENT V în România și a solicitat sprijinul în vederea implementării.

ISE și UEFISCDI au elaborat și semnat împreună o adresă către decanii facultăților incluse în eșantion, cu același scop. La nivelul fiecărei facultăți au fost desemnați responsabili pentru monitorizarea aplicării EUROSTUDENT V – persoane din conducere (prodecani, secretari științifici), secretariatul, sau, în unele cazuri, reprezentanți ai studenților). Modalitatea de selecție a studenților la nivel de facultate a revenit responsabililor cu gestiunea și monitorizarea lotului de studenți, cu recomandarea ca în cazul existenței mai multor grupe de studenți, să fie selectați

studenți din toate grupele, în ponderi echilibrate. Codurile de acces la baza de date pentru completarea chestionarului au fost transmise studenților de către responsabilii din facultăți.

Chestionarul a devenit accesibil pentru completare online în perioada iunie - octombrie 2013. Instrucțiuni generale despre accesare și completare au fost transmise studenților prin intermediul responsabililor cu monitorizarea; pe lângă acestea, studenții au avut la dispoziție două adrese de email la care puteau solicita informații suplimentare sau asistență tehnică. Cele mai frecvente întrebări au vizat accesarea chestionarului (introducerea codului de acces) și informații generale despre proiect.

Răspunsurile studenților au fost extrase și stocate într-o bază de date, care a fost supusă curățării și validării, în vederea calculării indicatorilor specifici și a obținerii unor date fidele. Au fost invalidate accesările chestionarului fără completare sau chestionarele care au fost completate doar la câțiva itemi de început. De asemenea, au existat o serie de dificultăți de analiză a datelor, în special a celor referitoare la venituri și cheltuieli (au fost completate atât în lei noi, cât și lei vechi). Din totalul de 14770 studenți cuprinși în proiectarea eșantionului au fost reținute ca valide 2184 răspunsuri (14.78%).

4 Structura eșantionului și subcategoriile relevante

Prezentarea caracteristicilor principale ale structurii eșantionului anchetei Eurostudent 2014 ne permite să apreciem gradul de reprezentativitate în raport cu structura populației studenților din România (acolo unde o asemenea comparație este posibilă).

Validarea eșantionului utilizat se poate realiza comparându-l cu populația studenților din România așa cum este aceasta înregistrată în statistica oficială după o serie de criterii.

Criteriul ciclului de studii

Din totalul de 2184 studenți care au răspuns la invitația de a participa la studiu⁵, 81,1% erau studenți la ciclul de licență, 18,9% la ciclul de master. Această structură este foarte apropiată de structura populației studenților 80% la licență și 20% la master.

Criteriul genului

⁵ În realitate au fost validate 2212 răspunsuri, dar cele primite de la cursanți ai studiilor doctorale nu au fost prelucrate.

Eșantionul pe ansamblu prezintă o structură ușor dezechilibrată pe genuri, cu o superioritate a procentului de studente participante la studiu: 58,9%, în condițiile în care gradul de feminizare al învățământului superior din România este de 52,9% pentru studiile de licență și 57,2% pentru studiile de master⁶

Criteriul vârstei

Din datele statistice publicate de INS rezultă structura pe vârste a populației de studenți la ciclul de licență (în conformitate cu grupele de vârstă utilizate în Ancheta Eurostudent). Iar în raport cu aceasta, subeșantionul nostru cuprinzând studenții la licență are o compoziție, foarte apropiată de cea reală.

Tabel 2. Structura pe vârste a studenților din România înscriși la studii de licență (%)

Grupa de vârstă	Pînă în 21 ani	22-24	25 - 29	30 și peste
studenți înscriși în învățământul superior din România	54,6	26,0	10,7	8,7
Studenți participanți la sondaj	63,3	24,9	6,0	5,8

Criteriul formei de învățământ

În eșantionul nostru, marea majoritate a studenților învață la forma de zi. Ponderea studenților la alte forme (frecvență redusă, distanță) a fost foarte mică (aproximativ 2%) ceea ce nu ne-a permis analize mai aprofundate după acest criteriu. Se poate totuși constata prezenta mai mare a studenților cu vârste peste 30 de ani la formele de învățământ alternative – peste 9% ca și a studenților cu tranziție întârziată - peste 5%. La fel și în rândul studenților care se întrețin singuri se înregistrează un procent de 5% studenți la forme alternative.

5 Caracteristici demografice ale studenților

Rezultatele pun în evidență tendința de diversificare a populației studențești departe de a mai fi conformă cu anumite tipare tradiționale în ce privește vârsta, genul, starea civilă, problemele de sănătate și locul nașterii.

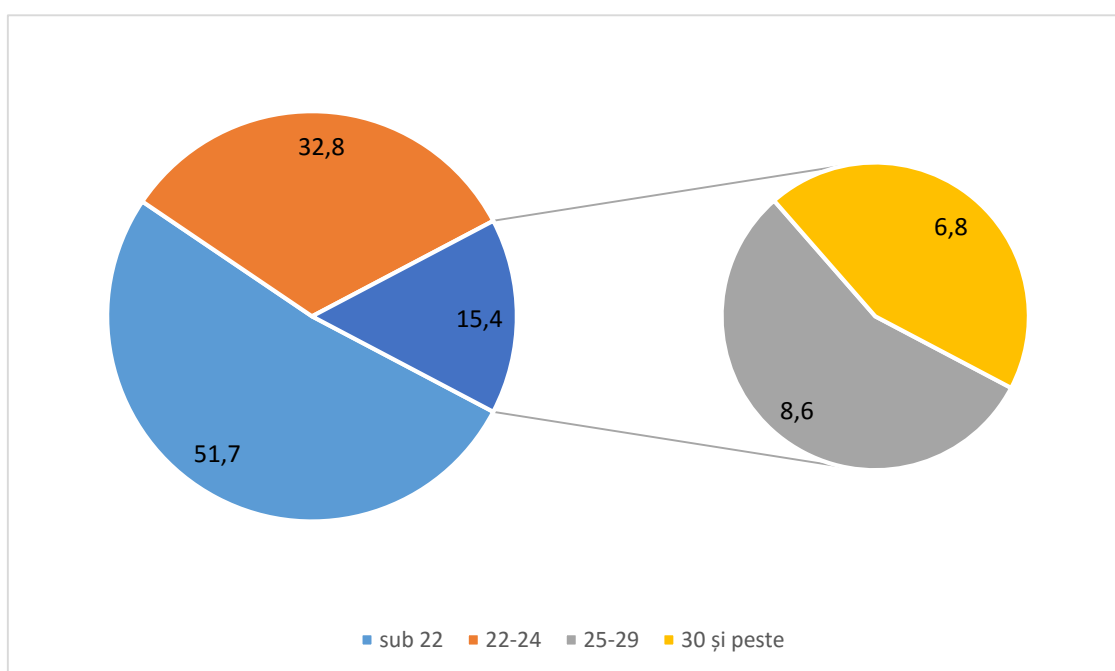
⁶ Cf. Învățământul superior. Începutul anului universitar 2013-2014, INS, 2014, p. 44

Vârsta studenților

Cei mai mulți studenți au vârste între 18 și 24 ani; vârsta medie pe total eșantion este de 24,9 ani. Vârsta medie a studenților la licență este de 24,6 ani iar a celor la master de 28,8 ani.

Înregistrăm o vârstă medie de 22,2 ani pentru studenții cu tranziție directă de la liceu la facultate și o medie de 36,6 ani pentru cei cu tranziție întârziată. Comparativ cu situația din alte țări, România are o populație de studenți destul de tânără (mai tânără găsim doar în Ucraina, Rusia, Georgia, Armenia și Franța în funcție de ponderea studenților sub 25 de ani). Totuși, **vârsta medie** de 24,9 ani ne situează dincolo de jumătatea clasamentului însemnând că avem și un segment important de studenți cu vârste mai ridicate. Ponderea relativ ridicată a studenților de peste 30 ani (6% la licență și 12% la master) se înscrie într-o tendință constantă a ultimilor ani și se explică, pe de o parte, prin lărgirea accesului la învățământul superior, iar pe de altă parte, prin presiunea pieței muncii, care în anumite sectoare solicită forță de muncă cu niveluri superioare de calificare

Grafic 1 Structura eșantionului pe grupe de vârstă

Caracteristici de gen

Datele evidențiază că și în România, ca și în majoritatea țărilor europene, sistemele de învățământ superior cuprind mai multe fete decât băieți. 59% dintre participanții la ancheta EUROSTUDENT V în România au fost de sex feminin cu o scădere cu circa 4 procente față de situația din 2010.

Ponderea fetelor este și mai ridicată în rândul studenților de la master : 63%.

Ponderi mai scăzute ale fetelor (de 53 și respectiv 50%) înregistrăm la grupa de vârstă de 30 de ani și peste și la studenții cu tranziție întârziată. Cu alte cuvinte, reluarea studiilor la o vârstă mai avansată este mai probabilă pentru băieți decât pentru fete, ceea ce înseamnă că tendința de a îmbina studiul cu alte activități (profesionale sau de altă natură) este mai puțin frecventă în rândul persoanelor de gen feminin (64% între studenții care învață "cu intensitate ridicată")

Ponderea pe genuri în funcție de domeniul studiilor ne arată că la programele clasificate ca "umaniste", ponderea fetelor este de 63,3%, în timp ce la programele de tip "ingineresc" acestea dețin doar 42%.

Ponderea cea mai ridicată de fete o găsim în rândul studenților dependenți de sprijinul familiei (peste 70%) și cea mai scăzută în rândul studenților care se întrețin în principal din munca proprie (47%).

Ponderea studentelor este cam la același nivel atât în grupul cu părinți cu statut educational inferior cât și în cel cu părinți cu statut superior. Din acest punct de vedere, situația din România diferă de a majorității țărilor europene și se apropie de cea specifică unor țări ca Germania și Danemarca unde diferențele între genuri după statutul educational al părinților sunt aproape ne semnificative.

Statutul de părinte al studenților

Unul dintre itemii anchetei EUROSTUDENT V a vizat măsura în care unii dintre studenți au copii în întreținere. Investigarea acestui aspect a pornit de la ideea că statutul de părinte implică o redistribuire a resurselor (de timp, financiare etc.) pe care studenții le alocă pentru diferite activități, inclusiv pentru învățare.

Rezultatele au evidențiat faptul că 8,5% dintre studenți erau părinți, la momentul investigației. Cu acest nivel de parentalitate, România se situează la un nivel asemănător cu cele mai multe țări europene. Această pondere nu înregistrează variații semnificative pe gen, dar se distribuie diferit în funcție de:

- grupa de vârstă – ponderea studenților de peste 30 de ani care au copii este semnificativ mai

mare.

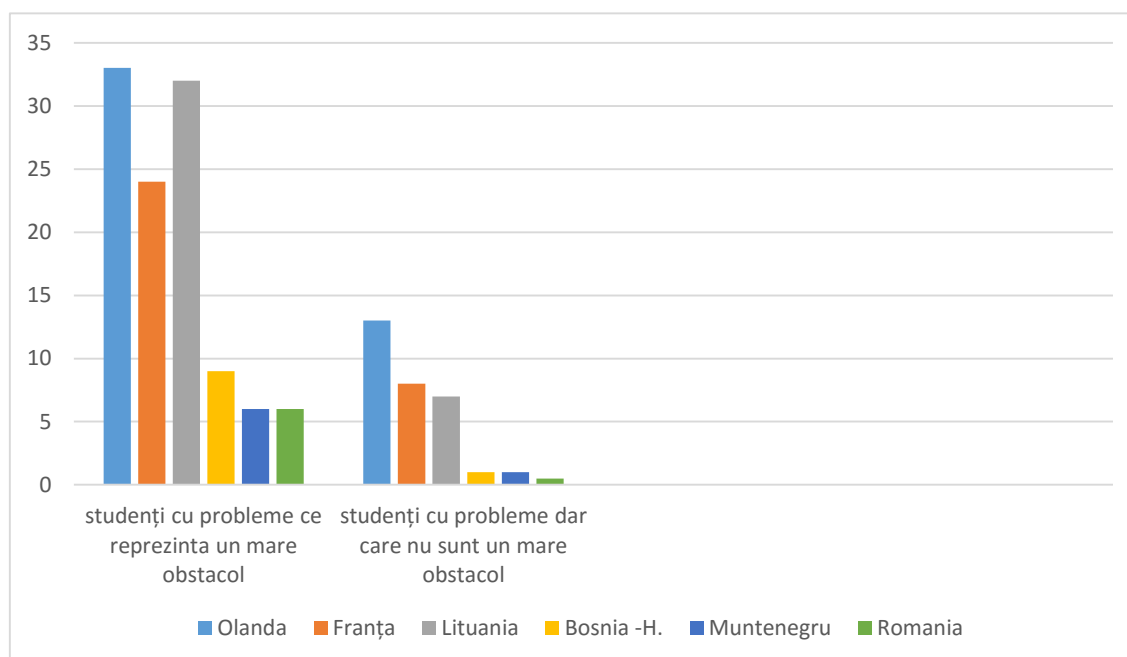
- tipul de tranziție de la liceu la facultate – ponderea studenților cu tranziție întârziată care au copii este de peste 15 ori mai mare decât ponderea celor cu tranziție directă; foarte puțini studenți care urmează învățământul superior imediat după finalizarea studiilor devin părinți în timpul studiilor universitare.

După cum era de așteptat, ponderea studenților cu copii în rândul studenților ”cu intensitate redusă a studiilor” este mai mare decât media: 13%. Studenții din familii cu status mai scăzut prezintă o proporție mai mare de parentalitate: 10% față de 6%.

Studenți cu dizabilități

Studenții au fost solicitați să își evalueze starea generală de sănătate, identificând dacă se înscriu în categoria persoane cu dizabilități și apreciind măsura în care resimt că instituția de învățământ în care e integrat ține sau nu cont de această deficiență. Ceea ce pare să fie caracteristic învățământului superior românesc este prezența slabă a persoanelor cu dizabilități pe băncile universităților, aceste persoane neavând de fapt acces (dificultățile locomotorii par să fie cel mai greu de depășit).

Grafic 2. Studenți cu probleme de sănătate din diferite țări (% din total)

Sursa: Eurostudent V

După cum se vede din Graficul 2, România prezintă cea mai scăzută proporție de studenți care menționează probleme de sănătate. Dacă în Olanda această proporție depășește 45%, în România doar un număr redus dintre studenții chestionați (151 de cazuri = 6,8%) au declarat că au diferite tipuri de dizabilități: majoritatea – probleme de sănătate, dar și situații de dizabilități cronice sau dizabilități fizice. Graficul arată situația în primele trei și în ultimele trei țări din ierarhia prezentată în studiul Eurostudent.

Întrebați dacă problema de sănătate pe care au menționat-o reprezintă un obstacol important, numai 6,7% au recunoscut acest lucru, cei mai mulți considerând că este doar un obstacol minor sau chiar nu este deloc un obstacol. Un procent de 7-8% a apreciat că problemele lor au fost luate în considerare în instituția de învățământ superior, în timp ce 34% au spus că acest lucru nu s-a întâmplat. Dar cei mai mulți, 52% dintre cei cu probleme au considerat că nici nu ar fi avut nevoie de vreun suport special.

Concluzii

Tendența de feminizare a învățământului superior este prezentă în România ca și în multe alte țări europene. La fel și tendința de segregare de gen în privința alegerii domeniului de studiu.

În ultimii ani a crescut ponderea studenților de peste 30 de ani din învățământul superior românesc, ca urmare a lărgirii accesului general la acest nivel de educație.

Statutul de părinte este puțin prezent mai ales în rândul studenților tineri, copiii fiind în general o opțiune amânată de tinerii români până după finalizarea studiilor.

Accesul persoanelor cu dizabilități la învățământul superior din România este unul redus.

La fel și rata studenților imigranți (sau din părinți imigranți), chiar dacă din motive diferite.

Diversitatea demografică și socială a populației studentești devine o realitate și pentru România, ceea ce conduce la concluzia că politicile educaționale trebuie să se orienteze mai adecvat către toți participanții la învățământ superior.

6 Acces și trasee în învățământul superior

Prezentul capitol vizează atât rutele de acces ale celor care devin studenți, fie imediat după terminarea învățământului secundar fie mai târziu cât și alte aspecte legate de traseele socioprofesionale urmate de studenți: experiențele de muncă ale studenților înainte de intrarea în facultate și situațiile de întrerupere a traseului educațional între terminarea studiilor liceale și absolvirea studiilor universitare (studenții cu tranziție întârziată).

Trecerea la societatea bazată pe cunoaștere ca și creșterea gradului de angajabilitate a absolvenților de studii superioare nu sunt posibile fără lărgirea accesului la învățământul superior și totodată creșterea calității educației. Examinând diferite rute de acces, ne interesează în ce măsură se înregistrează decalaje între terminarea școlii secundare și înscrierea în învățământul superior, situațiile în care studenții au avut experiențe de angajare pe piața muncii înainte de a intra în învățământul superior ca și situațiile de întrerupere pe durata acestuia.

Acces în funcție de ruta liceală urmată

Spre deosebire de alte sisteme educaționale care permit accesul la învățământul superior pe diferite trasee educaționale preuniversitare, în România, accesul la învățământul superior se face numai pe calea absolvirii învățământului secundar și după obținerea diplomei de bacalaureat⁷. În aceste condiții, ne-a interesat care dintre profilele de liceu dau mai mulți studenți reprezentând o cale de acces mai bună spre învățământul superior.

Principala cale de a ajunge la învățământul superior o reprezintă liceele teoretice care dau două treimi, 68,37%, din totalul studenților. Concret **Tabelul 5** ne permite compararea ponderii diferitelor profiluri în învățământul liceal din România cu ponderile absolvenților acestor profiluri liceale în rândul studenților. Astfel la liceele de profil teoretic uman și teoretic real elevii au înregistrat procente mai ridicate de acces la învățământul superior respectiv. Absolvenții de licee teoretice formează peste 2/3-imi din compoziția învățământului superior (peste 68%), deși la nivelul învățământului liceal reprezintă mai puțin de jumătate (49,32%)

O ușoară creștere o avem și la anumite liceele de tip vocațional de exemplu la liceele artistice, pedagogice sau teologice.

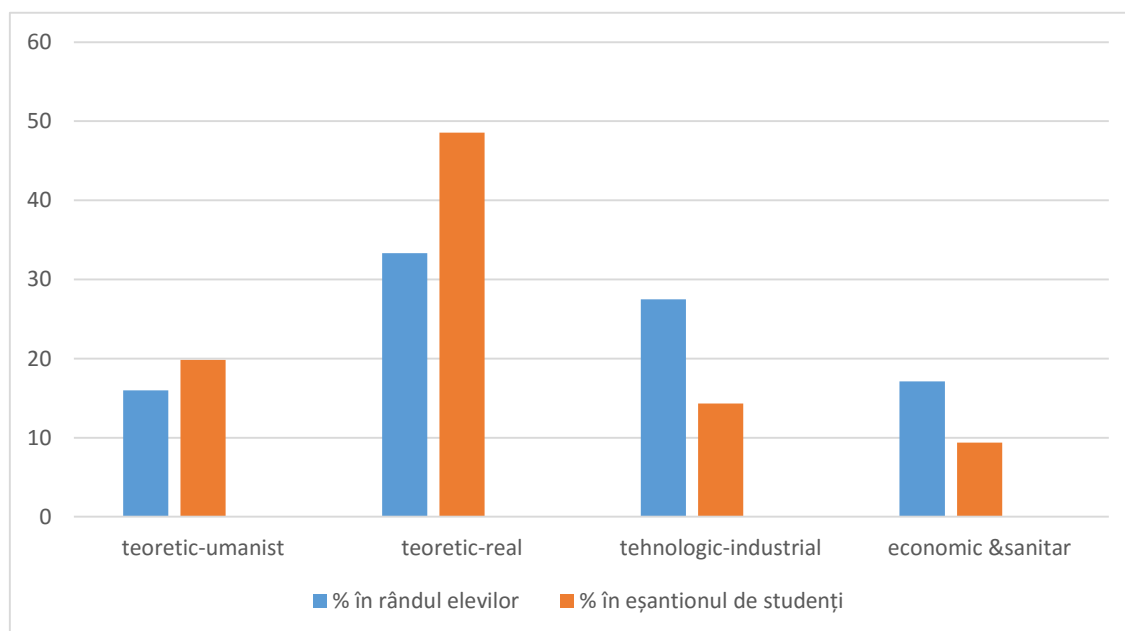
⁷ Pe plan european în schimb se recunoaște oficial necesitatea de a multiplica rutele de acces la învățământul superior prin introducerea rutelor alternative (sau așa numite de "a doua șansă", astfel încât să devină posibilă frecventarea învățământului superior de cât mai mulți (și mai diverși) studenți.

Nu același lucru îl putem afirma despre liceele cu profil industrial unde procentele scad simțitor: de la 27,49% în rândul elevilor de liceu(2012-2013) la 14,33% în rândul studenților. La fel și la liceele cu profil de servicii (economic și sanitar), de la 17,10% la 9,36%, deci cu 7 procente mai puțin ceea ce arată că aceste licee nu favorizează orientarea absolvenților spre facultate.

În analiza domeniului universitar ales am observat că absolvenții unui anumit tip de liceu optează pentru înscrierea la același tip de profil universitar cu scopul de a aprofunda și a se specializa în domeniul respectiv. Datele noastre, îi indică pe absolvenții de licee umane care au înregistrat o pondere de 19,6% pentru studii superioare umaniste față de 15,8%, pentru domeniul tehnic; pe absolvenții de licee de artă/artistice care au înregistrat o pondere de 4,7% pentru domeniul universitar umanist față de 2,4% pentru domeniul tehnic; și pe absolvenții de licee economice cu o alegere mare pentru domeniul universitar tehnic 13,4% față de 8,1% pentru domeniul uman.

Surprinzător este faptul că absolvenții de licee industriale aleg domeniul studiilor universitare (umaniste) în proporție de 15,5% față de doar 12,2% domeniul tehnic.

Grafic 3 Ponderea diferitelor profile de licee

Experiența studenților pe piața muncii înainte de a intra în învățământul superior

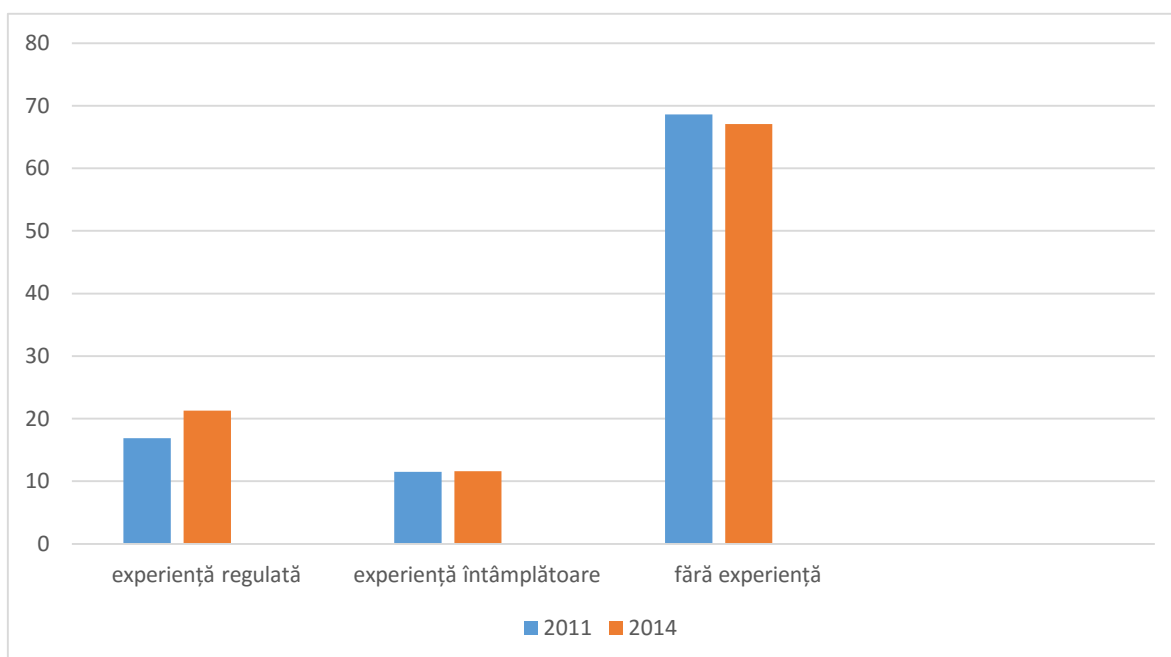
Pentru a operaționaliza experiența studenților pe piața muncii, au fost utilizate categoriile:

- Experiență regulată: loc de muncă plătit permanent, pe o durată de cel puțin un an de zile, cel puțin 20 de ore pe săptămână sau urmarea unui curs de formare profesională;
- Experiență întâmplătoare locuri de muncă temporare pe o durată mai mică de un an sau mai puțin de 20 de ore pe săptămână;
- Fără nici un fel de experiență

Din datele anchetei EUROSTUDENT V rezultă că Armenia, Bosnia-Herțegovina, Franța, Germania, Croația, Serbia prezintă cele mai scăzute procente (sub 10%) de studenți cu experiență anterioară de muncă (cu program regulat). Din cei 1709 studenți care au răspuns la acest item în Ancheta noastră, peste două treimi 67,1% au afirmat că nu au avut experiență pe piața muncii înainte de facultate, în timp ce 21,3% dintre studenți au avut un loc de muncă permanent sau au urmat un program de formare și 11,6% care au avut locuri de muncă temporare.

Eurostudent IV a înregistrat procente asemănătoare pentru studenții cu loc de muncă temporar și pentru studenții fără experiență de muncă. O diferență semnificativă apare numai în privința studenților cu un loc de muncă permanent unde constatăm o creștere de 5 procente față de 2011.

Grafic 4 Experiența anterioară de muncă a studenților.

Analiza pe genuri arată diferențe semnificative: numai 27,8 % dintre studente au avut experiențe de muncă în comparație cu 41,3% în rândul băieților studenți care înainte de intrarea la facultate au avut un loc de muncă permanent sau temporar.

Analiza după nivelul ciclului universitar arată diferențe vizibile în sensul ponderii mai ridicate a experiențelor anterioare de muncă în cazul studenților de la master.

Tabel 3 Distribuția studenților în funcție de experiențele de muncă anterioare (%)

Experiențe de muncă anterioară	Studenți în ciclul de licență	Studenți în ciclul de master
Loc de muncă permanent	20,3	24,8
Loc de muncă temporar	11,3	12,3
Fără experiență de muncă	68,4	62,9
Total	100,0	100,0

Întreruperea traseului educațional. Tranziția întârziată.

Analiza datelor privind întreruperea traseului educațional relevă prezența semnificativă a unui grup de studenți cu traseu fluctuant: 12% dintre actualii studenți au o pauză de timp între liceu și facultate. Pentru 8% această pauză este mai mare de 24 de luni, ceea ce în conformitate cu metodologia EUROSTUDENT îi situează în categoria studenților cu tranziție întârziată. Cu acest procent, România se situează încă în rândul ultimei treimi (cu procente cele mai scăzute) a țărilor europene alături de Italia (10%), Lituania (8%), Georgia și Bosnia-Herțegovina. Cu alte cuvinte, pendularea între muncă și învățământ superior este încă puțin obișnuită în România.

O pondere de 70% dintre studenți au avut o tranziție directă (fără întreruperi) de la intrarea în facultate până la absolvirea ei. Aproximativ 4% au avut o perioadă de întrerupere între intrarea în

facultate și absolvire și o pondere mai crescută 5,1% de studenți au avut perioade de pauză între absolvirea unui ciclu universitar și înscrierea în altul.

Tabel 4 Distribuția studenților în funcție de întreruperea traseului

Întreruperea traseului educațional universitar	%
Perioadă de întrerupere între intrarea în învățământul superior și absolvirea studiilor universitare	4,5
Perioadă de întrerupere între absolvirea unui ciclu universitar și înscrierea în altul (superior)	5,1
Fără întrerupere după începerea studiilor universitare	70,4
Nu răspund	20,0
Total	100,0

În analiza pe gen se remarcă diferențe: studentele au înregistrat un procent mai mare în privința nonîntreruperii traseului educațional universitar 74,6% față de băieți cu 64,5%, procente ce se reflectă și la perioada de întrerupere între intrarea în învățământul superior și absolvirea studiilor universitare superior unde fetele studente au un procent mai mic decât băieții studenți. Se poate afirma că mai mulți dintre aceștia intră mai întâi pe piața muncii cu diverse joburi sezoniere, ulterior reluând studiile.

Tabel 5 Întreruperea traseului educațional universitar în funcție de gen (%)

Întreruperea traseului educațional universitar	Băieți	Fete
Perioadă de întrerupere între intrarea în învățământul superior și absolvirea studiilor universitare	6	2,5
Perioadă de întrerupere între absolvirea unui ciclu universitar și înscrierea în altul (superior)	5,3	5
Fără întrerupere după începerea studiilor universitare	64,5	74,6
Nu răspund	24,2	17,9
Total	100	100

Concluzii

Proporția de studenți proveniți din rândul absolvenților de licee industriale este mult sub nivelul posibil. Nici liceele economice și sanitare nu trimit majoritatea absolvenților lor către studii universitare.

Către domeniul universitar tehnic se îndreaptă cu predilecție absolvenții de licee real-teoretice dar și economice. În schimb absolvenții liceelor industriale care ajung în învățământul superior preferă în mai mare măsură studiile universitare umaniste.

Lărgirea accesului la învățământul superior nu se realizează în România prin oferirea de rute alternative așa cum se întâmplă în cele mai multe țări europene. Nu se constată măsuri de încurajare specială pentru frecventarea învățământului superior de către studenții mai în vârstă sau de cei cu tranziție întârziată. Totuși, studenții mai în vârstă sau care au întrerupt un timp studiile reușesc să aplice "strategii de supraviețuire" îmbinând în mai mare măsură decât media, studiile cu munca.

Proporția studenților români cu experiență anterioară de muncă este deasupra câtorva țări vecine și chiar a unora din Occident, fiind și în creștere în ultimii ani. Totuși, ponderea studenților cu tranziție întârziată care alternează munca și studiile rămâne relativ scăzută la noi în țară.

7 Mediul socio-economic din care provin studenții

Contextul socio-economic din care provin studenții este un aspect distinct, de interes pentru ancheta EUROSTUDENT, justificat prin influențele pe care mediul de apartenență le are asupra parcursului educațional al indivizilor. Elementele legate de mediul de apartenență de interes pentru ancheta EUROSTUDENT V sunt: nivelul de educație al părinților studenților, statutul ocupațional al părinților, statutul social al părinților.

Nivelul de educație al părinților studenților

Datele de anchetă arată, ca și în etapa precedentă a EUROSTUDENT (2011), că cei mai mulți dintre părinții studenților sunt absolvenți de învățământ liceal (42.3%). Părinții cu nivel de educație superior (studii universitare de licență sau studii superioare de scurtă durată) formează 31,9 %.

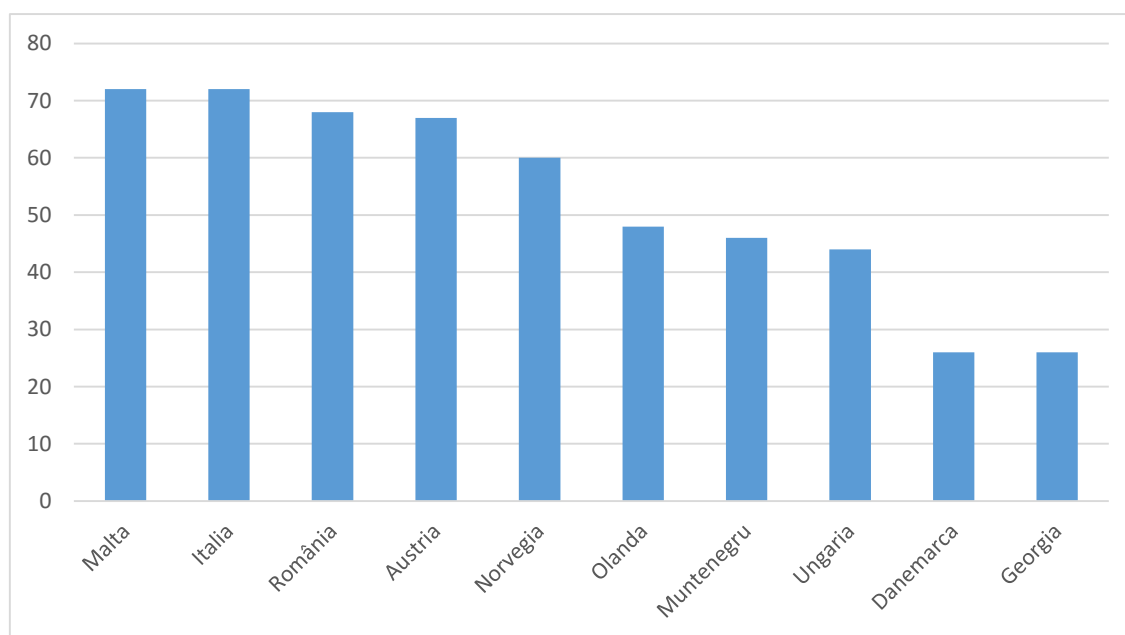
Tabel 6 Nivelul de educație al părinților studenților (%) comparativ cu proporția acelorași niveluri de educație în populația României la grupele de vârstă similară

Nivel de educație	Părinți			Angajați de 40-60 ani	
	tata	mama	total	angajați de 40-60 ani	angajate de 40-60 ani
Gimnaziu	7.9	7.6	7.8	17.8	19
Liceu	41.6	43	42.3	63.8	61.8
Școală post-liceală	17.5	18.7	18.1	4	3.7
Colegiu (studii superioare de scurtă durată)	5.7	3.7	4.7	0	0
Licență (sau studii universitare de lungă durată)	18.6	18	18.3	14.4	15.5
Masterat	6.3	6.6	6.5	0	0
Doctorat	2.4	2.4	2.4	0	0

Astfel, cu majoritatea studenților cu părinți fără studii superioare, România se situează alături de alte țări europene: Malta, Italia, Austria, Norvegia, Slovacia, Serbia, Croatia, Polonia,

Irlanda, Republica Cehă și Bosnia-Herzegovina. În alte țări și în special în Germania, Armenia, Danemarca și Georgia majoritari sunt studenții cu părinți cu studii superioare.

Grafic 5 Ponderea părinților fără studii superioare la studenții din diferite țări

Sursa: Eurostudent V

Prin raportare la totalitatea populației angajate în vârstă de 40-60 de ani care, în mod teoretic, cuprinde grupa de vârstă a părinților studenților, se poate observa că populația părinților de studenți este mult mai bine reprezentată la nivelul absolvenților de studii medii, în detrimentul celor de învățământ postliceal sau superior. În totalul populației de angajați de 40-60 de ani, ponderea celor care au absolvit cel mult gimnaziul este semnificativ mai mare decât în cadrul populației de părinți ai studenților. Acest fapt susține afirmația că nivelul de educație al părinților este un determinant activ al participării școlare a copiilor lor dar și pe cea privind caracterul selectiv, chiar elitist al învățământului superior. Sistemul de învățământ superior este puternic selectiv în sensul favorizării accesului copiilor care provin din familiile cu status educațional superior. (vezi și capitolul anterior dedicat căilor de acces)

Pe plan european s-a constatat că studenții cu părinți fără studii superioare prezintă mai frecvent tranziție întârziată. Și la noi se verifică această tendință: peste două treimi dintre părinții cu nivel scăzut de educație sunt ai studenților cu vârste de peste 30 ani. În același timp, peste 85% dintre părinții cu studii superioare sunt ai studenților cu vârste de 18-24 ani.

Din perspectiva formei de învățământ la care sunt înscriși studenții, se remarcă un lucru: cei ai căror părinți sunt cel mult absolvenți de învățământ gimnazial sau liceal sunt mai curând înscriși la cursuri cu frecvență redusă, în timp ce studenții ai căror părinți sunt absolvenți de învățământ superior frecventează în mai mare măsură cursuri de zi. Posibile explicații vizează, pe de o parte, veniturile părinților cu nivel scăzut de educație care nu le permit în aceeași măsură susținerea financiară a copiilor lor. Aceștia din urmă, optează pentru învățământ cu frecvență redusă în paralel cu angajarea pe piața forței de muncă pentru a se susține singuri financiar pe perioada studiilor. Părinții cu nivel redus de instrucție încurajează mai curând angajarea acestora pe piața forței de muncă.

Datele de anchetă evidențiază faptul că studenții ai căror părinți sunt absolvenți de învățământ superior au șanse mai mari să frecventeze învățământul de zi și domenii din cadrul științelor umaniste. Se constată o diferență semnificativă între studenții de la inginerie și cei care sunt înscriși la științe umaniste, în funcție de cel mai înalt nivel de educație absolvit de părinți.

România este evidențiată alături de alte trei țări (Malta, Serbia, și Slovenia) ca având ponderi superioare la studiile de master din rândul studenților cu părinți cu nivel educațional inferior.

Tabel 7 Ponderea studenților cu părinți fără studii superioare la licență și la studii de master în 8 țări participante la Eurostudent. Date Eurostudent V

Țara	% la licență	Sensul diferenței	% la master
Elveția	43		37
Republica Cehă	55		44
Estonia	48		39
Germania	27		17

Malta	67		73
România	59		65
Serbia	52		66
Slovenia	44		53

Sursa: Eurostudent V

Statutul social al părinților

Ancheta EUROSTUDENT evaluează, printr-un item distinct, percepția studenților cu privire la statutul social al părinților. Astfel, pe o scală de la 1 la 10, repondenții au apreciat locul pe care îl ocupă părinții lor. Cei mai mulți dintre studenți își văd părinții în pozițiile de mijloc ale scalei, cu mențiunea că în jumătatea „superioară” a scalei se regăsesc 47.2% dintre părinți, în timp ce în jumătatea „inferioară” sunt 52.8% dintre părinți. Această tendință tinde să se accentueze cu cât studenții aprofundează studiile la nivelul învățământului superior. Astfel, în cazul celor înscriși la master se observă creșterea exigenței evaluării statutului social al părinților și diferențe semnificative la nivelul unor scoruri acordate, față de colegii lor înscriși la licență.

Totuși, diferențele de evaluare între studenții la licență și cei de la master nu sunt foarte mari. Dacă primii evaluează statusul social al părinților cu o medie de 5,52, cei din urmă evaluează la 5,78.

Tabel 8 Evaluarea statutului social al părinților în funcție de nivelul de educație al studenților (%)

		Studenți înscriși la licență	Studenți înscriși la master	Total
Statut social înalt	1	3.1	0.8	2.7
	2	4.5	5.9	4.8
	3	11.9	13.8	12.2
	4	13.1	10.3	12.5
	5	15.8	12.3	15.1
	6	21.1	18.6	20.6
	7	12.4	13.4	12.7

Statut social scăzut	8	7.7	13.0	8.7
	9	4.6	5.9	4.8
	10	5.7	5.9	5.9

Cum era de așteptat, evaluarea statutului social al părinților absolvenți de învățământ superior crește o dată cu aprofundarea studiilor lor. Sunt plasați în jumătatea superioară a scalei statutului social 67.6% dintre părinții care dețin diplomă de licență, 74% dintre cei cu diplomă de master și 91.1% dintre cei cu diplomă de doctor în științe.

Concluzii

În urma analizei datelor de anchetă cu privire la mediul socio-economic din care provin studenții, câteva idei rețin atenția:

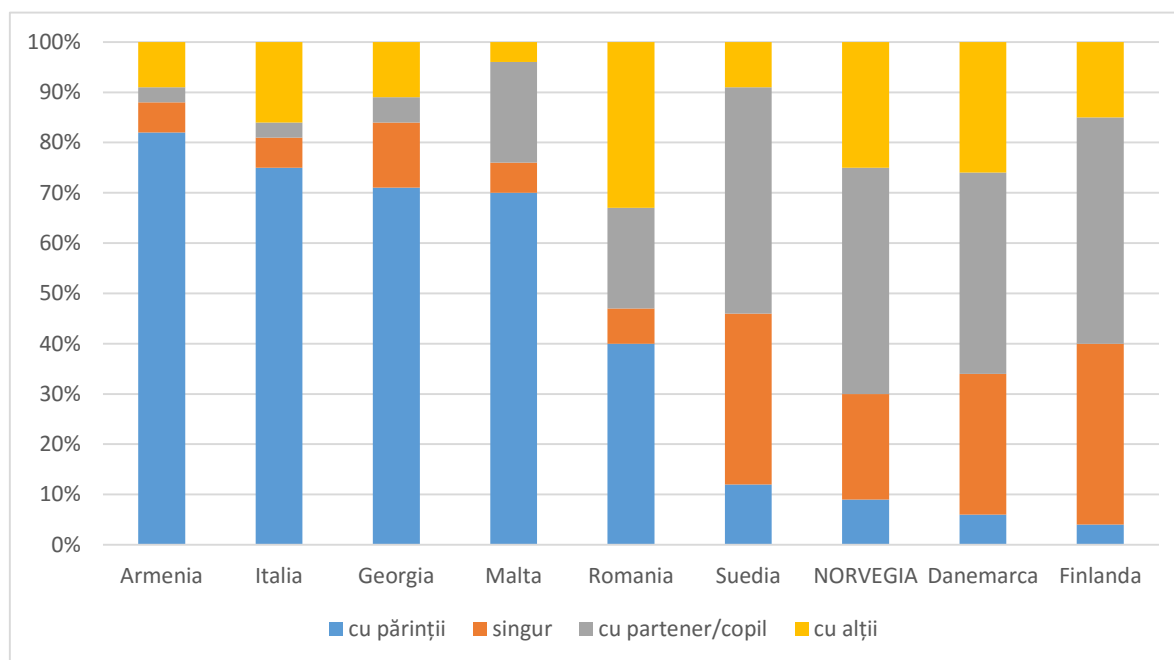
- Cei mai mulți dintre părinții studenților au cel puțin studii medii. Dar numai 33% dintre părinții studenților au studii superioare.
- Părinții studenților au, în general, un nivel mai ridicat de educație decât cel din întreaga populație, la nivelul grupei lor de vârstă.
- Nivelul de educație al părinților este un element esențial de evaluare a statutului social al acestora, de către copiii lor studenți.
- Sistemul de educație din România ca și în multe alte țări din Europa va trebui să caute soluții pentru a mări participarea la învățământul superior a tinerilor proveniți din familii care nu au absolvit acest nivel de studii. Asemenea eforturi ar trebui să includă (cum recomandă și autorii Eurostudent V) atât formare alternativă care să îi facă apti pentru învățământul superior (sau cel puțin pentru anumite sectoare ale acestuia) cât și măsuri mai timpurii, pe parcursul învățământului secundar.

8 Conditii de locuire si conditii de transport

Evaluarea de catre studenti a propriilor conditii de locuire a fost realizata prin intermediul urmatorilor indicatori: *formele de locuire* (persoanele cu care studentii locuiesc in timpul semestrelor universitare), *masura in care acestia locuiesc in camine studentesti, satisfactia fata de conditiile de locuire*, dar si *costurile estimative alocate locuirii* (de catre studentii care nu locuiesc cu parintii). Au fost adresate și întrebări privind *mijloacele de transport utilizate de studenti pentru a ajunge de la locuinta la facultate si timpul mediu alocat acestui transport*.

Rezultatele sondajului de opinie realizat au evidențiat faptul ca cei mai multi studenti, si anume 63,5% (procente cumulate), nu locuiesc cu parintii. Comparativ cu celelalte țări europene România se găsește într-o poziție intermediară. În Armenia, Georgia și Italia procentul studenților care locuiesc cu părinții este cel mai ridicat și urcă la peste 70% în timp ce în Norvegia, Danemarca, Finlanda este cel mai scăzut: coboară sub 10%.

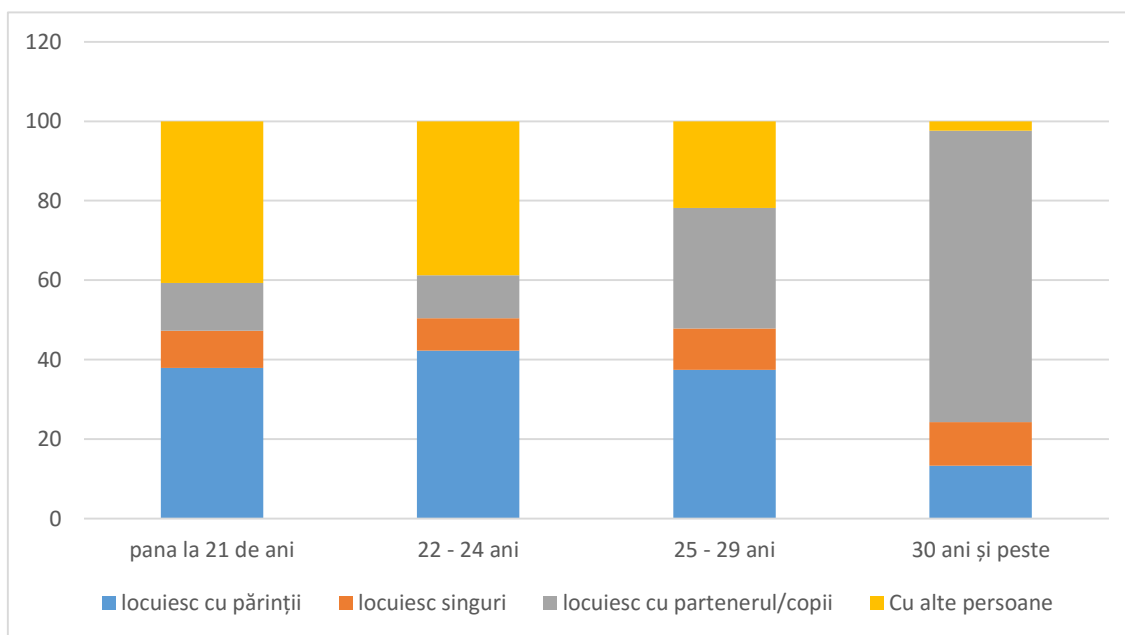
Grafic 6 Situația locuirii studenților din diferite țări

Sursa: Eurostudent V

Odată cu creșterea grupeii de varșta, constatam și o creștere semnificativă a ponderii studenților care *locuiesc cu partenerul/copiii*, ajungându-se la peste 70% pentru grupa de varșta de 30 de ani și peste. Pentru studenții care declară ca *locuiesc cu părinții*, procentele sunt relativ apropiate (aprox. 40%) pentru toate grupele de varșta, cu excepția celor de 30 ani și peste care înregistrează valori mult mai mici (aprox. 13%). Rezultatele cercetării au arătat că procentul studenților care afirmă că *locuiesc singuri* se menține în jurul valorii de aprox. 10% pentru toate grupele de varșta.

Grafic 7 Forma de locuire a studenților pe grupe de vârstă

Sursa: Eurostudent V

Datele de cercetare arata ca, spre deosebire de fete, studenții *locuiesc cu parintii*, intr-un procent mult mai mare (peste 60%). Genurile inregistreaza diferente importante și in privinta altor variante de locuire: aprox. 22% dintre student declara ca *locuiesc cu partenerul/copiii*, in timp ce doar 13% dintre băieți afirma acest lucru.

Extinderea rețelei institutiilor de invatamant superior a facilitat accesul la invatamant superior al persoanelor din orasele mici. Rezultatele de cercetare arata ca exista o relatie direct proportionala

intre marimea localitatii si varianta *locuirii cu alte persoane*. Cu cat dimensiunea localitatii creste procentul celor care locuiesc cu alte persoane creste la randul sau, ajungand de la 17% in cazul localitatilor cu populatie sub 100.000, la peste 50% in cazul localitatilor cu populatie intre 300.001-500.000.

Tabel 9 Formele de locuire in functie de marimea localitatii in care este situata facultatea

Nr. crt.	Forme de locuire/marimea localitatii	Localitati pana la 100.000 locuitori	100.000-300.000 locuitori	300.001-500.000 locuitori	Peste 500.001 locuitori	Capitala
1	Locuiesc cu parintii	49,4	32,4	25,7	n.c.	41,8
2	Locuiesc singur	7,6	19,2	11,8	n.c.	8,2
3	Locuiesc cu partenerul/copiii	26,2	25,6	12,3	n.c.	16,7
4	Locuiesc cu alte persoane	16,9	22,8	50,2	n.c.	33,3
	Total	100	100	100	n.c.	100

Cu cât mărimea localității crește, procentul studentilor care *locuiesc cu părinții* se reduce: dacă in cazul localitatilor cu populatie sub 100.000, aprox. 50% dintre respondenti au declarat ca *locuiesc cu parintii*, procentul scade semnificativ, ajungand la aprox. 26% in cazul localitatilor cu populatie intre 300.001-500.000.

Costul lunar al locuirii (in lei) pentru studentii care nu locuiesc cu parintii, a fost evaluat, avandu-se in vedere atat cheltuielile *platite personal de studenti (din veniturile proprii)*, cat si cele *platite de parinti/partener sau alte persoane (din veniturile acestora)*.

Costul lunar al locuirii, exceptând plata chiriei, variaza in functie de formele de locuire, inregistrand cele mai mari valori declarate de studenți (375 lei, respectiv 360 lei) in cazul *locuirii cu partenerul/copiii* si in cazul studentilor care *locuiesc singuri*; locuirea in camine studentesti este cea mai putin costisitoare modalitate, platile declarate situandu-se in jurul valorii de 90 lei.

Tabel 10 Costul lunar al locuirii pentru studentii care nu locuiesc cu parintii (în RON)

<i>Nr. crt.</i>	<i>Forma de locuire</i>	<i>Platite personal (din veniturile proprii)</i> <i>Media aritmetica</i>	<i>Platite de parinti/partener/alte persoane</i> <i>Media aritmetica</i>	<i>Plati totale</i> <i>Media aritmetica</i>
1	Nu locuiesc cu parintii	71,19	105,45	176,6
2	Locuiesc singur	115,25	244,46	359,7
3	Locuiesc cu partenerul/copiii	171,51	203,63	375,1
4	Locuiesc cu alte persoane	86,54	142,17	228,7
5	Locuiesc in camine studentesti	24,27	66,36	90,6

Rezultatele sondajului arata ca 26% dintre studenți locuiesc in camine studentesti; situatia este mai accentuată pe masură ce scade varsta; comparativ cu 2011, aceasta tendinta se mentine. Astfel, locuiesc in camine studentesti mai degraba studenți din grupa de varsta de pana la 21 ani (31%) si din grupa 22-24 ani (29%) si cei care declara ca sursa principal din care obtin banii de care dispun o constituie veniturile publice (burse, indemnizatii, alocatii).

Procentul relativ redus de persoane care locuiesc in camine studentesti poate fi explicat atat prin numarul insuficient de locuri in camine raportat la cerere, lipsa/neadecvarea acestei infrastructuri in localitatile in care institutiile de invatamant superior si-au deschis centre teritoriale, dar si prin conditiile pe care acest tip de locuire le presupune. Toate acestea ii determina pe studenti sa se adapteze, apeland la variante alternative de locuire.

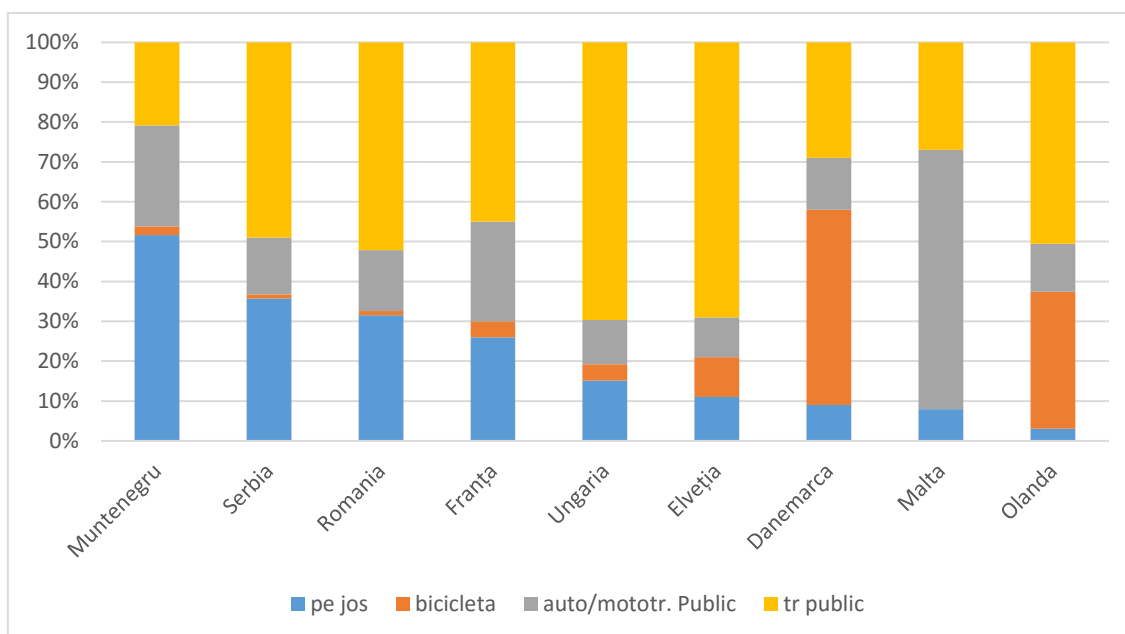
Majoritatea studentilor (55%) se declara *multumiti* de conditiile de locuire. Cel mai mare nivel de satisfactie (85%) se inregistreaza in randul studentilor care *locuiesc cu parintii*, la polul opus situandu-se cei care *locuiesc in camine* (38%). Situatia ar putea fi explicata prin prisma valorilor care caracterizeaza societatea romaneasca, in care se mentin reminiscentele modelului cultural al familiei largite; de asemenea, situatia socio-economica generala contribuie la prelungirea dependentei tinerilor de sprijinul familiei, experimentarea vietii independente fiind amanata.

Conditii de transport

Cei mai multi studenti declară că *merg pe jos* la facultate (45%), fiind urmati ca frecvență de cei care utilizeaza *transportul public* (31%). Transportul cu *bicicleta* intruneste cel mai mic procent între variantele de transport utilizate (8%).

Graficul 9 prezintă situația utilizării diferitelor mijloace de transport de către studenții din diferite țări europene. Se poate constata frecvența scăzută a deplasărilor cu bicicleta pentru studenții din România dar și din alte țări învecinate.

Grafic 8 Cel mai frecvent mijloc de transport utilizat de studenți în diferite țări (%)

Sursa: Eurostudent V

Odata cu cresterea varstei respondentilor se constata o crestere a ponderii celor care opteaza pentru *transportul cu masina/motocicleta*, aceasta pondere plecand de la 12% in cazul studentilor de pana la 21 ani si ajungand la aproximativ 50%, in cazul studentilor de 30 ani si peste.

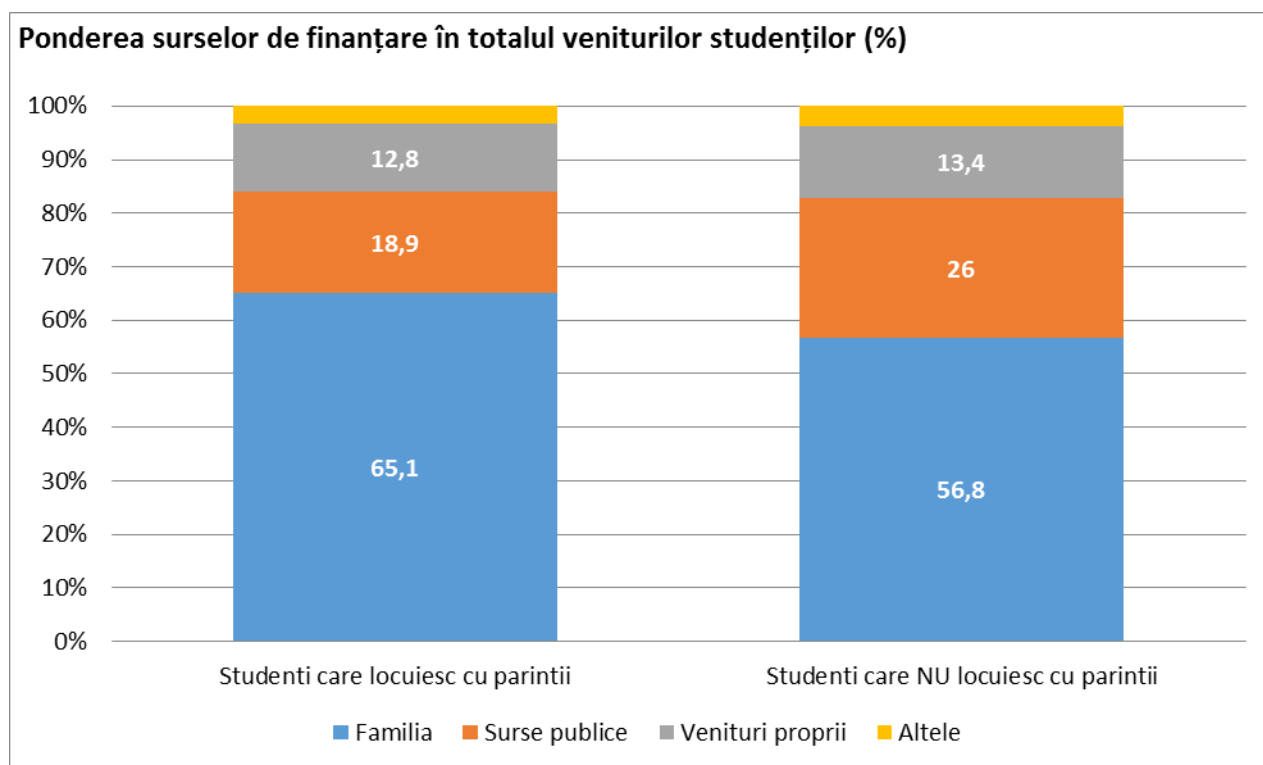
Pe de alta parte, pe măsură ce vârsta studentilor crește, procentul celor care optează pentru varianta de transport *pe jos* scade la jumătate, plecând de la 32% pentru cei de până la 21 ani și ajungând la 16% în cazul celor de 30 ani și peste.

9 Venituri, cheltuieli și asistență financiară

Principala constatare pe care o putem face pe baza datelor obținute este că familia (fie că avem în vedere părinții sau partenerii de viață ai studenților chestionați) reprezintă principala sursă de venituri a acestora. Din totalul răspunsurilor primite, veniturile a aproape două treimi dintre studenți provin de la familia acestora. În funcție de diferite criterii există o ușoară variație a importanței acestei surse de venituri, însă ea depășește întotdeauna pragul de 50% dintre răspunsurile primite. Datele au fost analizate separat în funcție de criteriul locuirii, fiind făcută o diferențiere între studenții care locuiesc cu părinții și cei care nu mai locuiesc, pe perioada studiilor, acasă.

Studenții care urmează un program de studii de nivel masteral și nu mai locuiesc cu părinții sunt singura categorie de studenți în cazul cărora familia nu deține majoritatea în rândul surselor de venit, doar 46% dintre respondenți indicând-o ca sursă de venituri. Totodată, remarcăm faptul că finanțarea din surse publice a educației reprezintă de regulă a doua sursă a veniturilor studenților, în timp ce veniturile proprii obținute din salarii se află pe ultimul loc în ceea ce privește importanța surselor de venituri.

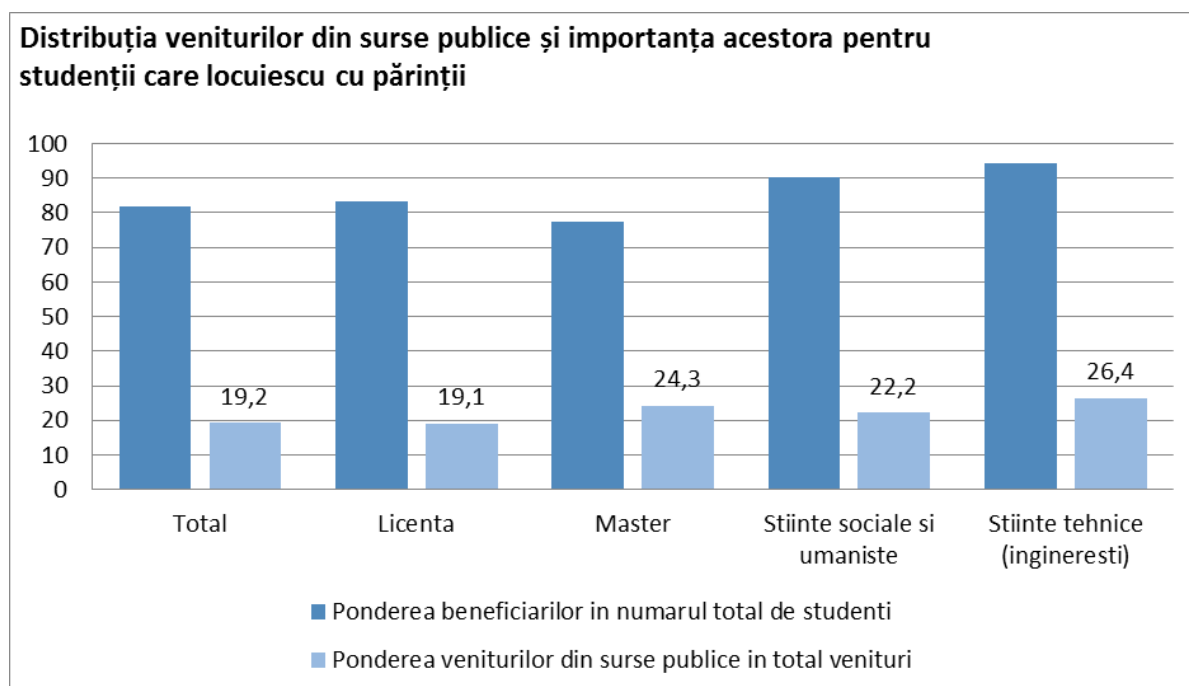
Grafic 9 Ponderea diferitelor surse de finanțare în veniturile studenților (%)

Sursa: Eurostudent V

Dacă familia reprezintă principala sursă a veniturilor studenților, atât în ceea ce privește ponderea în venitul total lunar, cât și numărul de persoane care declară că primesc venituri de la familie, veniturile din surse publice prezintă o situație oarecum diferită. Ca și în cazul familiei, veniturile din surse publice sunt întâlnite în marea majoritate a studenților, 82% dintre studenți (indiferent de tipul locuirii) primesc venituri din surse publice. Acest fapt se datorează, în principal, faptului că studenții, pe lângă burse, primesc prin intermediul finanțării de bază o subvenție indirectă pentru participarea la studii universitare.

Grafic 11 Venituri din surse publice

Cu alte cuvinte, chiar dacă majoritatea nu cunosc acest fapt, statul plătește către universitățile publice o sumă lunară care acoperă (teoretic) costurile educării acestor studenți. Așadar, studenții beneficiază într-o foarte mare măsură de susținerea financiară din fonduri publice a educației lor universitare.

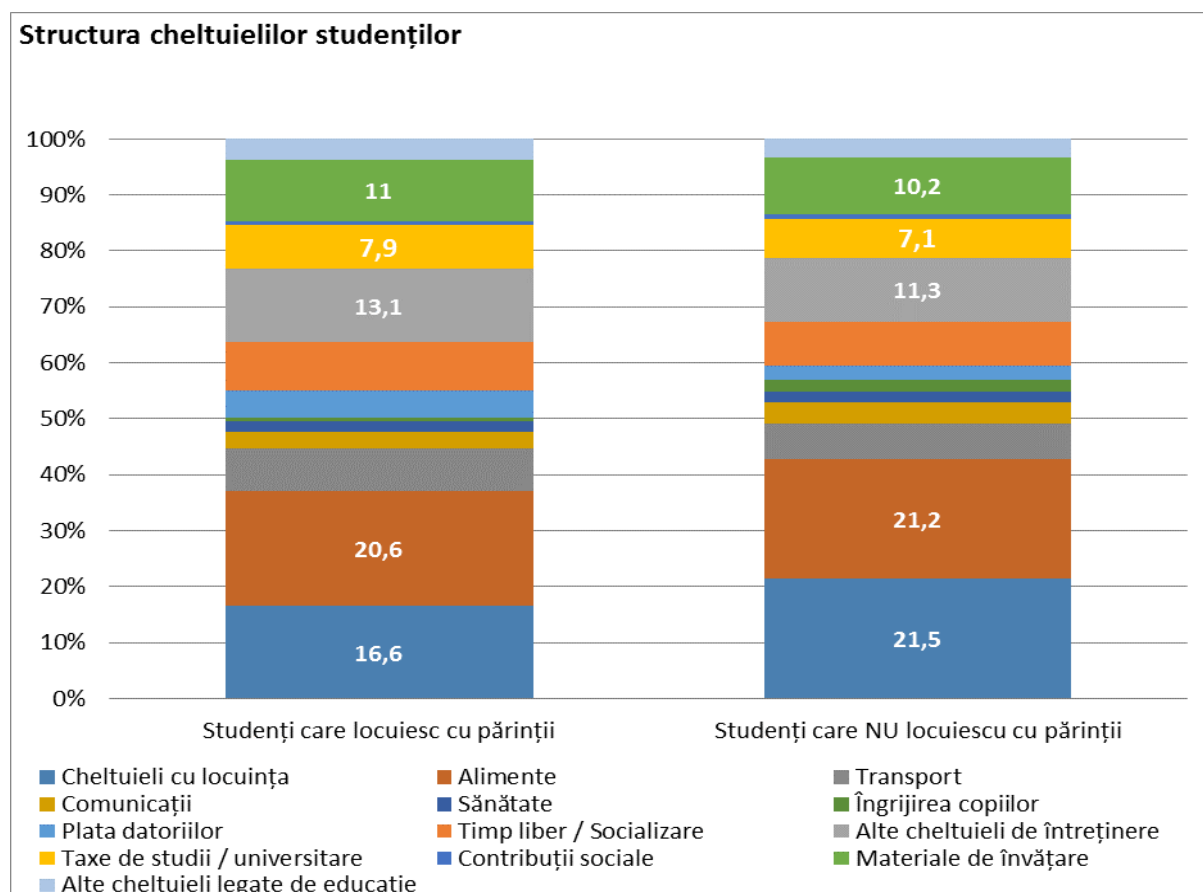
Spre deosebire de veniturile obținute din partea familiei, veniturile obținute din surse publice sunt foarte mici în termeni nominali. Astfel, spre exemplu, dacă venitul mediu lunar al studenților care locuiescu cu părinții este de 1.882 RON⁸, suma medie lunară pe care o primesc din surse publice este de doar 360 de RON. Cu alte cuvinte, din totalul veniturilor medii lunare ale studenților care locuiescu cu părinții, doar 19% provin din surse publice, chiar dacă gradul de cuprindere este unul

⁸ Atenție, suma reprezintă venituri teoretice totale și include atât venituri în bani cât și venituri indirecte, estimate, în natură sau indirecte. Spre exemplu, un student care locuiește cu părinții a trebuit să declare aproximativ ce costuri lunare are cu întreținerea (gaze/apă/electricitate), alte cheltuieli personale de întreținere (precum achiziția de haine, produse cosmetice etc.). De asemenea persoanele chestionate au fost rugate să completeze aceste sume de bani (estimate) separat pentru cheltuielile pe care le fac din propriul buzunar și cheltuielile pe care le acoperă părinții. Astfel, venitul mediu lunar nu se referă strict la banii de buzunar de care dispun studenții, ci, mai degrabă, la un agregat al veniturilor și cheltuielilor lunare ale acestora.

destul de ridicat, adică aproximativ 82% dintre respondenți beneficiază de aceste venituri. În cazul studenților care nu locuiesc cu părinții ponderea veniturilor din surse publice este ușor mai ridicată, după cum era de așteptat. În cazul acestei categorii de studenți, veniturile din surse publice dețin o pondere de aproximativ 25% din totalul veniturilor studenților.

Analiza pe categorii a cheltuielilor studenților relevă rezultate oarecum previzibile. Principalele categorii de cheltuieli, **în cazul studenților care locuiesc cu părinții**, sunt cele legate de locuire și alimentație, în total, ponderea în totalul cheltuielilor al celor legate de locuință (întreținere, chirii etc.), alimentație și a celor legate de îngrijirea personală (produse de igienă, haine etc. cu excepția cheltuielilor pentru sănătate) este de aproximativ 50%. Restul cheltuielilor sunt împărțite între materialele de învățare pentru facultate și petrecerea timpului liber, precum și o serie de alte categorii de cheltuieli a căror pondere este sub 5%. Prin comparație, **studenții care NU locuiesc cu părinții**, alocă procentual mai mulți bani pentru cheltuielile legate de locuință, alimentație și îngrijire personală (aproximativ 53% din totalul cheltuielilor), urmate de aceleași categorii de cheltuieli, cu ponderi evident modificate. Cu alte cuvinte, chiar dacă ponderile sunt relativ diferite, structura cheltuielilor studenților este asemănătoare și indică faptul că preponderente sunt cheltuielile curente, de întreținere, în timp ce cheltuielile legate de educație, timp liber sau alte activități specifice studenților ocupă un loc mai puțin important.

Grafic 12 Structura cheltuielilor studenților

Percepția studenților cu privire la propria situație financiară este una preponderent negativă.

Faptul că persoanele care au răspuns la întrebare se declară mai degrabă nemulțumite de situația lor financiară nu reprezintă în sine o surpriză. Ceea ce este însă interesant este faptul că variația pe care răspunsurile la întrebare o au în funcție de diferite criterii independente (precum genul, ciclul de studii, situația locuirii, domeniul de studii și așa mai departe) este din nou foarte mică, adesea ne semnificativă statistic. Studenții tineri (cu vârsta până în 21 de ani), care nu locuiesc cu părinții, par să fie cei mai mulțumiți de situația lor financiară, însă, pe măsură ce vârsta respondenților crește nemulțumirea lor în privința situației financiare.

Situația financiară a studenților investigați în cadrul cercetării Eurostudent V este una mai degrabă fragilă. Dacă admitem că, în medie, o persoană înmatriculată la un program de studii de nivel universitar dispune de o sumă teoretică de 1583 de RON⁹ lunar, putem calcula cu ușurință că, după scăderea costurilor curente de întreținere și alimentație (aproximativ 50% din bugetul lunar), persoana respectivă dispune de o sumă de 791 de RON lunar pentru alte cheltuieli. Din acestea, aproximativ 10% doar sunt alocați achiziției de materiale de învățare (aproximativ 80 de RON), iar restul sunt alocați petrecerii timpului liber, cheltuielilor de transport sau altor categorii de cheltuieli, mai degrabă asociate traiului zilnic decât activităților specifice calității de student.

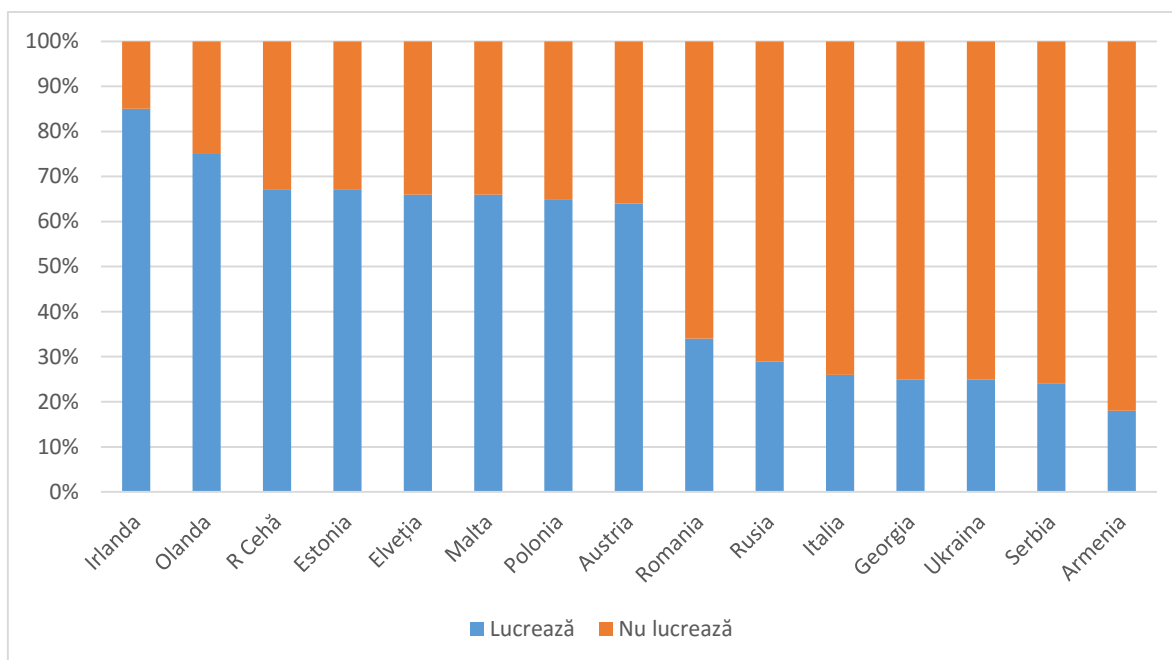
În cele din urmă, putem concluziona faptul că accesul la învățământ universitar este în mod evident limitat, potrivit datelor obținute, pe de o parte de capacitatea familiei de a susține studentul pe perioada participării la programul de studii universitare, iar pe de altă parte de proximitatea unui centru universitar. Acest lucru poate fi argumentat prin faptul că aproape jumătate din costurile vieții de student sunt alocate locuirii și întreținerii, fiind ușor mai mici în cazul studenților care locuiesc cu părinții. Astfel, studenții care sunt nevoiți să își părăsească localitatea sau domiciliul familial pentru a urma un program de studii universitare suportă costuri relativ mai mari pentru locuit și subzistență pe care le pot acoperi fie prin angajare fie prin sprijinul mai consistent al familiei, în cazul în care acesta este posibil.

⁹ Pentru explicații legate de această valoare vezi nota de mai sus.

10 Situația studenților pe piața muncii

Mulți dintre studenții din România aleg să studieze și să lucreze în același timp, pentru cei mai mulți slujba plătită fiind modul în care își asigură întreținerea pe durata studiilor. Situația diferită din mai multe țări europene participante la ancheta Eurostudent V este redată în graficul 14:

Grafic 14 Rata angajării studenților care nu locuiesc cu părinții în diferite țări

Sursa: Eurostudent V

Datele marchează o diferență între situația studenților din România care locuiesc cu părinții (care reprezintă 37% dintre toți studenții) și se pot încă bucura de asistența acestora, și situația celor care, locuind separat (fie singuri, fie cu partenerii/propria familie, fie cu chirie sau la cămin), este probabil să depindă de propriile câștiguri într-o măsură mai mare.

Opțiunea de a avea o slujbă pe durata studiilor superioare nu rămâne fără urmări în planul performanțelor educaționale, dacă presupunem că acestea sunt corelate cu frecvența activităților legate de învățare pe care studenții le desfășoară săptămânal. Astfel, între studenții ce nu locuiesc cu părinții și care alocă peste 20 ore săptămânal activităților legate de studii, sub 10% au un loc de muncă, în vreme ce 65% dintre cei care alocă un timp mai redus studiilor declară că lucrează cu normă întreagă.

Distribuția pe sexe a datelor privind angajarea în muncă a studenților care locuiesc cu părinții arată că băieții lucrează pe durata studiilor într-o măsură semnificativ mai mare decât fetele, atât cu normă parțială cât și cu normă întreagă. Dacă privim însă această distribuție în rândul studenților care nu locuiesc cu părinții, situația este inversă, respectiv fetele sunt angajate cu normă întreagă în proporție de peste 70% iar băieții, într-o proporție sub 60%.

Analizând datele pe grupe de vârstă, se poate constata că, în rândul celor care locuiesc cu părinții, ponderea celor care lucrează cu normă întreagă crește constant cu vârsta, cunoscând valori între 7% pentru studenții cu vârste sub 21 ani și 26% pentru cei de peste 30 ani, cu un vârf de aproape 44% caracterizând studenții din grupa de vârstă 25-29 de ani. Comparând aceste date cu cele descriind situația studenților care nu mai locuiesc cu părinții, se poate constata că dinamica ratelor de ocupare cu grupele de vârstă se menține, cu mențiunea că aceste rate cresc pentru toate grupele de vârstă, culminând cu o valoare a ratei de ocupare peste 80%, ce caracterizează studenții din grupa de vârstă de peste 30 de ani.

Analiza surselor principale de venit în funcție de caracteristicile socio-demografice ale studenților pune în evidență următorul profil al celor care se dedică doar studiilor (care, prin urmare, nu au ca sursă principală veniturile dintr-o slujbă plătită): persoane de sex feminin, provenind din familii cu un statut educațional ridicat, aparținând grupelor de vârstă 25-29 și 22-24. La polul opus, cei având ca principală sursă de venit o slujbă plătită, fac parte, predominant, din următoarele categorii: sex masculin, cu o tranziție întârziată (nu au început studiile superioare imediat după absolvirea liceului), cu vârsta peste 30 de ani.

În contextul în care mulți dintre studenți lucrează în paralel cu efectuarea studiilor, este important în ce măsură respondenții apreciază că slujba pe care o au este apropiată ca domeniu de profilul la care ei studiază. Privind la răspunsurile tuturor studenților intervievați, se poate constata că jumătate dintre ei apreciază că locul de muncă actual este apropiat ca domeniu de profilul studiilor urmate iar 35% recunosc că nu există nicio legătură între cele două.

Aprecierile studenților din România cu privire la legătura dintre munca lor și domeniul de studii este surprinzător de pozitivă dacă ne raportăm la situația europeană. Astfel, nivelul maxim de apreciere este de 56 % în Finlanda și numai două țări au procente superioare celui înregistrat în rândul studenților care lucrează din România. Aprecierile cele mai nefavorabile au provenit din Slovacia și Bosnia-Herțegovina – sub nivelul de 30%.

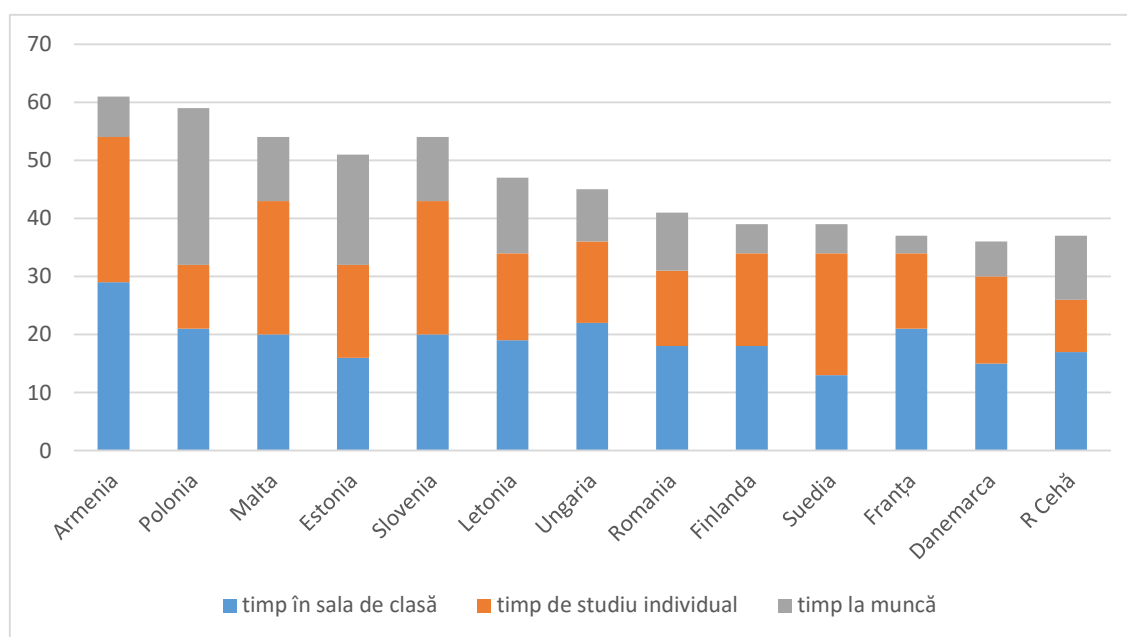
Studenții de la programele de master apreciază într-o proporție de peste 60% că legătura între locul de muncă și profilul studiilor este strânsă, peste media de 50% situându-se și studenții cu o implicare mai redusă în activitățile legate de studii (57% dintre cei cumulând sub 20 de ore săptămânal de implicare în aceste activități), dar și studenții de la profilele aparținând domeniilor științelor sociale și umaniste. O legătură strânsă între locul de muncă și profilul studiilor caracterizează în cea mai mare măsură studenții de peste 30 de ani și pe cei cu o tranziție întârziată (care nu și-au început studiile superioare imediat după absolvirea liceului), o explicație probabilă fiind aceea că aceștia s-au înscris la facultate pentru a-și perfecționa pregătirea pentru locul de muncă deja ocupat sau pentru a putea promova în domeniul în care lucrează. Cea mai slabă legătură între cele două domenii de activitate (muncă și studii) caracterizează studenții cu vârstele până în 24 de ani, orientați mai puțin pragmatic sau constrânși să lucreze în orice domeniu pentru a-și asigura întreținerea pe durata studiilor.

11 Bugetul de timp al studenților

Distribuția timpului pe tipuri de activități arată că, studenții alocă cel mai mult timp *participării la cursuri/seminarii*, și anume, aproximativ 18 ore/săptămână și *studiului individual*, circa 13 ore/săptămână, excepție făcând în ambele cazuri studenții care declară că alocă mai puțin de 20 ore/săptămână activităților legate direct de învățare (low intensity). Comparând rezultatele obținute cu cele din 2011, constatăm că situația se menține relativ constantă, timpul dedicat *participării la cursuri/seminarii* fiind cel mai consistent.

Dacă privim această situație în comparație cu raportările făcute de studenții din celelalte țări participante la studiu, constatăm dimensiunea relativ redusă a timpului total raportat de studenții din România și mai ales a timpului de studiu individual a cărui mărime este printre cele mai reduse din Europa (graficul prezintă situația pentru studenții care locuiesc cu părinții, dar ierarhia în cazul studenților care locuiesc separat nu diferă semnificativ)

Grafic 15 Bugetul de timp al studenților în mai multe țări europene (ore pe săptămână)

Sursa: Eurostudent V

În funcție de domeniul de studiu, constatăm că studenții de la științe umaniste și arte, cursuri de licență, dedică cel mai mult timp *studiului individual*, circa 17 ore/săptămână; la polul opus se situează studenții de la agricultură și științe inginerești, care alocă studiului individual circa 11 ore/săptămână.

Timpul alocat *activităților lucrative remunerate* este semnificativ mai mare în cazul studenților care urmează cursurile de master (circa 20 ore/săptămână) și în cazul studenților care declară că alocă mai puțin de 20 ore/săptămână activităților legate direct de învățare (care alocă circa 25 ore/săptămână), în comparație cu celelalte categorii de studenți, care alocă activităților lucrative remunerate circa 10 ore/săptămână.

Odată cu creșterea vârstei, se constată că studenții dedica mai multe ore/săptămână *activităților lucrative remunerate*: astfel, dacă studenții cu vârsta sub 21 ani dedica circa 5 ore/săptămână acestor activități, studenții din grupa de vârstă 25-29 ani alocă circa 19 ore/săptămână, iar cei de 30 ani și peste, ajungând la aproximativ 27 ore/săptămână; și în această privință situația se menține relativ similară cu cea din 2011. Datele de cercetare se încadrează într-o tendință firească, întrucât, o dată cu înaintarea în vârstă, timpul alocat activităților remunerate este mai consistent.

În ceea ce privește distribuția pe sexe, se constată unele diferențe în privința timpului alocat *activităților lucrative remunerate*, în favoarea studenților (bărbații dedică circa 12 ore/săptămână acestor activități, în timp ce femeile doar 8 ore/săptămână).

În funcție de instanțele de sprijin la care apelează studenții, diferențe semnificative se înregistrează în ceea ce privește timpul alocat *activităților lucrative remunerate*: astfel, studenții care depind de propriile câștiguri alocă peste 35 ore/săptămână acestor activități, în comparație cu studenții care depind de sprijinul familiei sau cei care depind de sprijinul public (burse sociale, ajutoare sociale etc.), care alocă circa 5 ore/săptămână.

În privința timpului pentru *studiul individual*, majoritatea studenților (57%) își dorește *mai mult timp* pentru studiu (iar studenții de la studii umaniste și arte și cei care declara că alocă mai mult de 40 ore/săptămână activităților direct legate de învățare – high intensity, în proporție de circa 70%), în timp ce circa 30% consideră că timpul dedicat acestuia este *acceptabil*; doar 12% dintre studenți și-ar dori să alocă *mai puțin timp* studiului individual.

În ceea ce privește timpul alocat *activităților lucrative remunerate*, datele de cercetare arată o distribuție relativ omogenă între cele trei variante, ceea ce înseamnă că nu avem o tendință clar conturată în această privință: totuși, cei mai mulți studenți, și anume 38%, și-ar dori *mai mult timp* pentru activități lucrative remunerate; 30% consideră *acceptabil* timpul alocat, iar 33% și-ar dori să alocă *mai puțin timp* acestor activități.

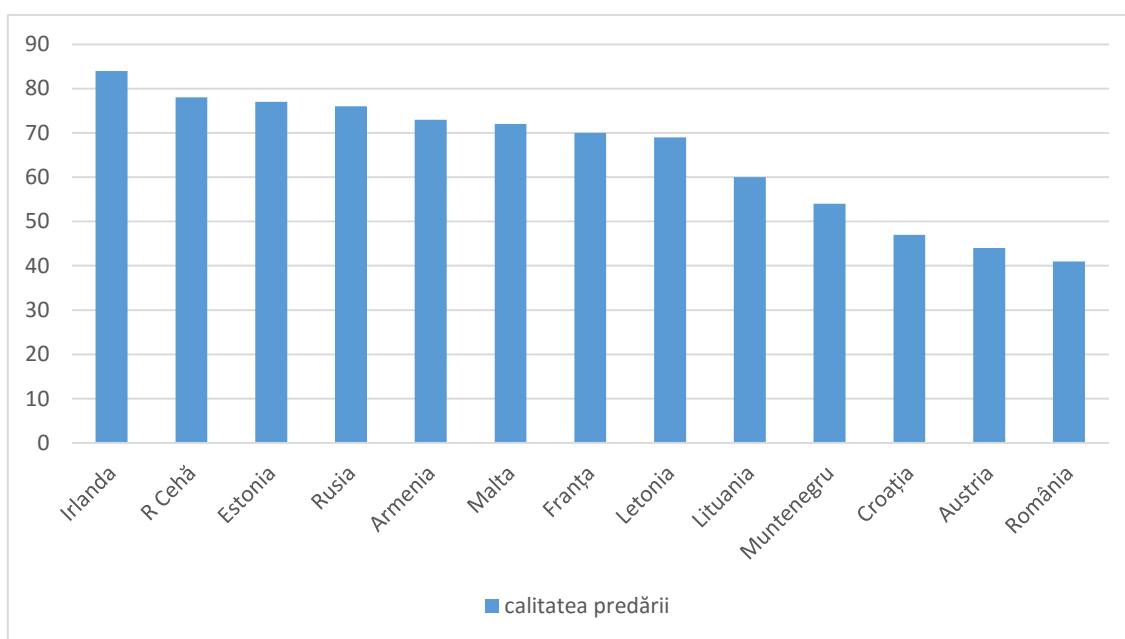
Evaluările studenților privind volumul de muncă (studiu, job platit) dorit, în ore/săptămână, ne arată că aceștia și-ar dori să dedice *studiului* circa 18 ore/săptămână, iar *activităților lucrative remunerate* circa 13 ore/săptămână; deci, studenții și-ar dori să dedice, în total, circa 31 ore/săptămână activităților de muncă (studiu și job platit).

12 Evaluarea calității studiilor - satisfacția studenților

Nivelul exprimat al satisfacției studenților față de diferitele aspecte ale programului de studii este în România la nivelul cel mai scăzut comparativ cu celelalte țări.

De exemplu, calitatea predării este apreciată ca foarte satisfăcătoare de un procent de 41% dintre studenții români în timp ce la studenții din alte țări urcă până la 84% (Irlanda)

Grafic 16 Proportia celor foarte satisfăcuți în diferite țări (%)

Sursa: Eurostudent V

Cel mai bine apreciată de studenți este "atitudinea profesorilor" și imediat după aceasta, "calitatea predării". În timp ce "varietatea cursurilor" și "atitudinea personalului administrativ" se bucură de cea mai slabă apreciere.

Tabel 11 **Aprecirea calității programului de studii.**

Criteriul de apreciere	% studenților care nu au nici o nemulțumire	
	Total studenți	Studenți cu status familial educațional superior
Atitudinea cadrelor didactice (profesorilor) față de studenți	88	86
Calitatea predării	88	73
Organizarea studiilor și orarul	83	84
Calitatea serviciilor auxiliare universitare (biblioteci, laboratoare etc.)	81	77
Varietatea cursurilor (disciplinelor) predate	52	51
Atitudinea personalului administrativ	74	70

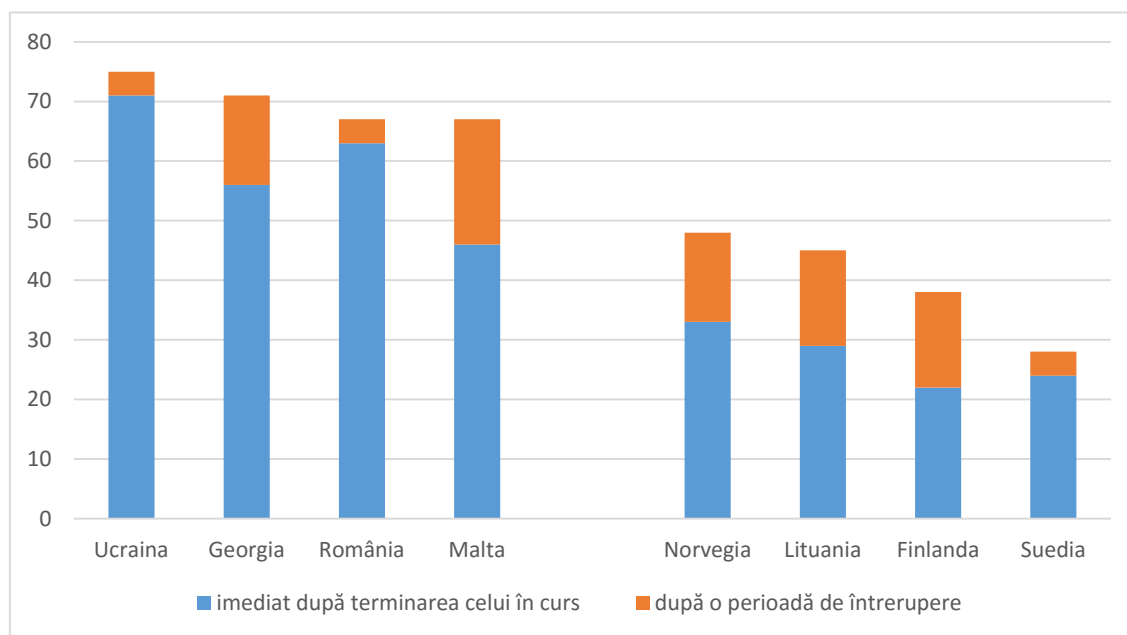
Pe ansamblu, studenții au apreciat șansele lor de angajare în țară ca fiind bune sau foarte bune în proporție de 51% (deci o limitată majoritate a celor optimiști), dar un procent important -38% - le-au apreciat ca fiind foarte slabe iar 11% nu au putut să aprecieze. Cea mai pesimistă apreciere este a studenților la master care au evaluat șansele lor de angajare în țară ca fiind foarte slabe în proporție de 51%. La același nivel au apreciat și studenții la programe de tip umanist, în timp ce studenții la programe tehnice au fost ceva mai optimiști.

Cei mai siguri de o viitoare angajare sunt studenții la programe tehnice, în timp ce studenții la master și cei la programe umaniste au cele mai scăzute așteptări.

Studenții care muncesc și se bazează în principal pe propriile venituri au un grad mai ridicat de încredere că se pot angaja după terminarea studiilor. Chiar la nivel internațional, optimismul lor se ridică la 19,6% (apreciază că au șanse (foarte) bune să se angajeze) față de numai 10,1% pentru studenții dependenți de susținerea părinților și 7,7% pentru cei dependenți de susținerea publică.

În privința procentului de studenți care vor să continue programul actual de studii imediat după finalizarea celui în curs, România se situează în fruntea ierarhiei, ocupând locul al doilea după Ucraina. Se constată din nou prevalența unui model specific zonei estice de a nu alterna studiile și activitățile lucrative, în timp ce modelul alternanței este prezent în țările din nordul European.

Grafic 17 Proporția studenților care au intenția de a continua studiile (%)

Sursa: Eurostudent V

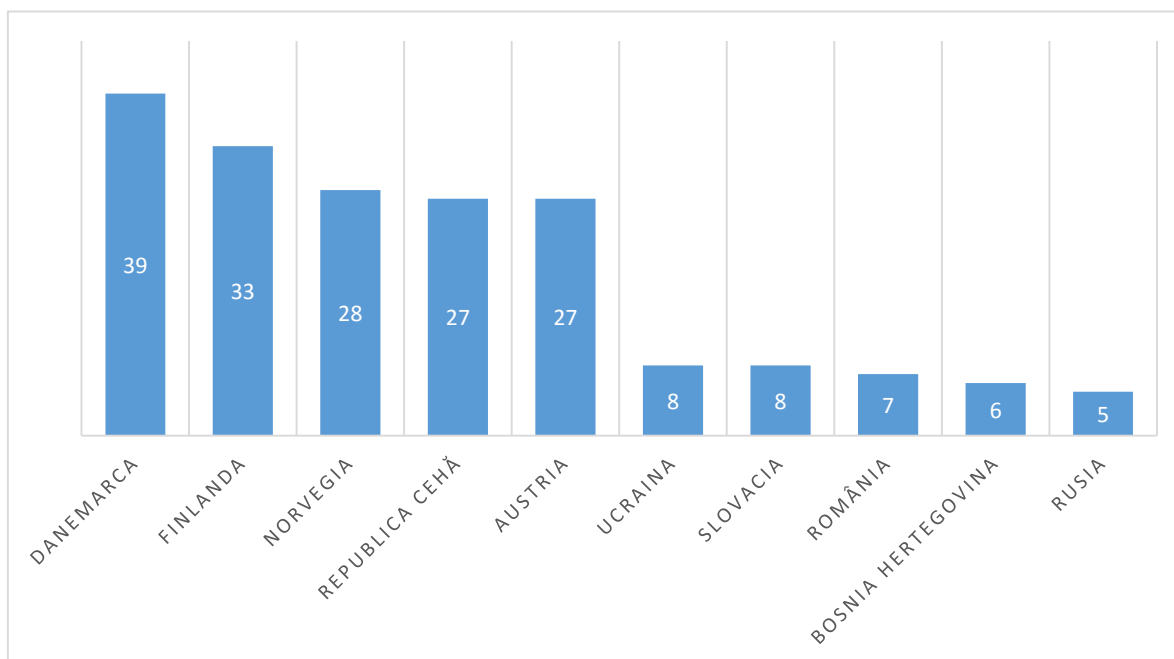
O pondere de 63% dintre studenți au declarat că vor continua și în anul viitor să fie studenți, fie că vor continua ciclul la care sunt în prezent, fie că vor trece la master sau la doctorat, în timp ce 4% vor continua dar nu în anul viitor (deci vor întrerupe studiile). 6% nu vor mai continua deloc în timp ce un procent destul de mare – 27% nu știu încă dacă vor continua studiile în anul viitor. Surprinde mai ales proporția celor care, studenți la master fiind, nu știu dacă vor continua și în anul viitor. Nesiguranța ar putea să vină fie din intenția de a întrerupe masterul actual fie din cea a unei eventuale înscrieri la un alt master sau la o altă licență. Oricum ar fi, proporția celor nesiguri nu poate fi de bun augur. Incertitudinea în rândul studenților la master este de două ori mai mare decât a celor la licență. Tot incertitudine arată și studenții clasificați ca desfășurând studii ”cu intensitate redusă” (adică de cele mai multe ori combinând studiile cu activități profesionale sau cu îngrijirea copiilor).

13 Mobilitatea internațională a studenților

Mobilitatea internațională a studenților este o zonă importantă de interes pentru politicile educaționale din Europa. Pentru Spațiul European de Învățământ Superior (SEIS¹⁰) există și o *Strategie a mobilității 2020*, adoptată la București în 2012.

Mobilitatea de studiu în rândul studenților români este în continuare scăzută. Doar 7,2% dintre studenți au urmat temporar un program formal de studiu oferit de către o universitate din străinătate. În raport cu alte țări, România prezintă o situație nesatisfăcătoare găsindu-se în grupul ultimelor 5 țări cu cea mai redusă mobilitate. În frunte se află țările nordice dar și o țară din est, Republica Cehă.

Grafic 18 Studenți cu experiență de studii în străinătate (%)

Sursa: Eurostudent V

¹⁰ Cele 48 de țări europene care participă la procesul Bologna de modernizare a învățământului superior

Dintre cei 93% care nu au fost niciodată înscriși la o universitate în afara țării, aproape 60% nici nu își propun în viitor acest lucru. Se constată totuși o creștere a interesului pentru studiul temporar în străinătate, luând în considerare că în anul 2010 procentul celor neinteresați depășea 70%.

Atât la ciclul de licență cât și la master se observă că intenția de mobilitate pentru studiu este mai intensă decât mobilitatea efectivă. Diferențele procentuale sunt semnificative, mai ales în cazul primului ciclu universitar (licența), 38% dintre studenții aflați în programe de licență ar dori să studieze temporar la o universitate din străinătate dar numai 5% au realizat deja acest lucru. Comparativ, dintre studenții înscriși la master 26% au planuri privind studiile temporare în străinătate, iar 14% au trecut prin experiența unui program temporar de studiu în afara țării.

Dintre studenții care au practicat mobilități de studiu, 70% le-au efectuat în perioada ciclului de licență, 20% în perioada masterului, 8% în timpul unor studii de scurtă durată, 2% pe parcursul doctoratului.

Participarea în mobilități internaționale variază mai ales în funcție de specializarea programului de studiu urmat în țară. După domeniile de studiu, cele mai numeroase mobilități le-au efectuat studenții de la programele universitare umaniste.

Distribuția pe sexe nu prezintă diferențe semnificative în ratele de participare la mobilități, însă cu 6% mai mulți băieți decât fete au declarat că intenționează să urmeze un program temporar de studii la o universitate din străinătate.

În topul primelor trei destinații pentru studii temporare se regăsesc Franța (16%), Germania (14%) și Spania (12%). În funcție de regiunile de destinație, studenții români au studiat în general la universități din țările membre UE (88,6%). Doar 9,1% și 2,3% au fost în țări din Spațiul European de Învățământ Superior (SEIS/EHEA), respectiv din afara Spațiului SEIS/EHEA.

Pentru studenții care nu au participat până acum în mobilități de studiu dar plănuiesc să o facă, primele trei opțiuni ca destinații sunt Marea Britanie (21,2%), Germania (16,7%) și Franța (13,4%), 14% ar opta pentru o țară din afara Spațiului European al Învățământului Superior (EHEA) și sub 1% pentru alte țări membre EHEA. Majoritatea (79,7%) nu sunt hotărâți în această privință.

Majoritatea studenților, atât de la nivelul licență cât și de la master, au folosit rute oficiale pentru a studia temporar în universitățile străine, accesând mai ales programul european de mobilități internaționale Erasmus. Astfel, 81% dintre studenți au participat în mobilități internaționale prin intermediul programului Erasmus, 10% prin alte tipuri de programe, precum cele naționale sau burse oferite de anumite fundații și instituții, iar 8% au realizat mobilitățile pe cont propriu.

Principalele surse de finanțare a studiilor temporare în străinătate sunt bursele oferite de Uniunea Europeană (pentru 53% dintre respondenți) și susținerea din partea familiei/părinților/partenerului (pentru 28%). Un număr mic de studenți au avut asigurare financiară pentru studii din partea statului român prin burse sau împrumuturi speciale (8%) și doar foarte puțini au reușit să se auto-susțină prin economiile personale (6%), majoritatea fiind studenți de peste 30 de ani sau care au amânat un timp înscrierea la facultate. Cei de peste 30 de ani sunt singura categorie care nu a menționat în primul rând bursele europene ca principală sursă de finanțare a studiilor, ei bazându-se mai ales pe ajutorul din partea familiei/părinților/partenerului, pe economiile personale sau pe împrumuturi/granturi oferite de statul român. De susținerea din partea apropiaților s-au folosit cel mai adesea studenții de 25-29 de ani și cel mai rar categoria celor care au amânat înscrierea la facultate. Singurii care au beneficiat de burse private au fost cei de peste 30 de ani sau acei care și-au amânat studiile universitare. Studenții în cazul cărora cel puțin unul dintre părinți are studii superioare au avut în mai mare măsură (33%) susținere financiară din partea familiei ca sursă principală de finanțare a studiilor decât cei ai căror părinți sunt cu studii de nivel cel mult mediu (18%). Mai ales fetele (33%) comparativ cu băieții (17%) au fost ajutate de cei apropiați să studieze temporar în afară.

România se situează printre țările cu ponderea cea mai ridicată a susținerii mobilității internaționale prin Programul European Erasmus: peste 80% (alături de Letonia, Slovenia și Polonia) în timp ce de exemplu o țară ca Olanda beneficiază de această susținere numai în proporție de 45%.

La întoarcerea în țară, 50% dintre studenți s-au bucurat de recunoașterea în totalitate a creditelor corespunzătoare cursurilor urmate la universitățile străine. Pentru 16% creditele acumulate au fost recunoscute parțial și altor 6% nu le-au fost echivalate studiile temporare din străinătate. Un procent de 15% dintre studenții care au fost în mobilități nu au primit credite în cadrul programelor urmate. Echivalarea studiilor pare să funcționeze mai bine la facultățile umaniste (în 53% din cazuri s-a realizat echivalarea în totalitate) decât la cele tehnice/ingineresti (în 43% din cazuri s-a realizat echivalarea în totalitate și în 24% din cazuri echivalarea a fost parțială).

Dintre studenții care au avut activități de formare extracurriculară în timpul experienței de studiu în altă țară, 39 % au primit credite ECTS pentru aceste activități, fiind mai ales vorba despre studenții de la nivelul de licență (42%) față de cei de la nivelul de master (36%) și de cei înscriși la studii ingineresti/tehnice (40%) față de studenții umaniști (29%).

Cele mai mari obstacole pe care le-au întâmpinat studenții în mobilitățile internaționale au fost în legătură cu impactul asupra studiilor și cu dificultățile financiare. Nu au fost omise nici problemele de ordin instituțional sau administrativ. Astfel, cel mai des menționate ca obstacol mare sau destul de mare au fost eforturile suplimentare de ordin financiar (31%), problemele de recunoaștere a rezultatelor obținute în programele de mobilitate (21%), beneficiile minore pe care le dobândesc în

urma studiilor temporare în străinătate (19%), dificultățile de integrare în structurile programelor de studiu autohtone (19%) și lipsa de informații utile puse la dispoziție de către instituția de învățământ superior de care aparțin este considerată o problemă importantă. Competențele lingvistice insuficiente au fost de asemenea un obstacol destul de însemnat în timpul experiențelor de studiu în străinătate.

14 Concluzii

Participarea României la ancheta Eurostudent V a reprezentat un câștig pe mai multe planuri. Implicarea într-un astfel de studiu a adus, pe de o parte, un plus de cunoaștere cu privire la studenții din România, iar pe de altă parte, posibilitatea realizării de comparații la nivel European între eșantioane reprezentative.

Experiența de teren (chestionar on line) a pus în fața cercetătorilor problema obținerii unei rate de răspuns semnificative. Din păcate, mijloacele logistice, financiare și umane avute la dispoziție nu ne-au permis să obținem cât am fi dorit, dovedindu-se încă odată lipsa de obișnuință a publicului de la noi pentru a răspunde la un chestionar on line destul de dificil. Pentru viitorul exercițiu ne dorim o mai bună cooperare cu asociațiile studențești și cu rectoratele universităților în scopul atingerii unei rate de răspuns comparabile cu cele care se înregistrează în alte țări europene (peste 40%).

Dintre rezultatele obținute, reținem ca mai importante:

Diversitatea demografică și socială a populației studențești devine o realitate și pentru România, ceea ce conduce la concluzia că politicile educaționale trebuie să se orienteze mai adecvat către toți participanții la învățământ superior fie că este vorba de studenți icu tranziție întârziată, de cei care au dificultăți de acces au de studenții părinți.

Lărgirea accesului la învățământul superior nu se realizează încă în România prin oferirea de rute alternative așa cum se întâmplă în cele mai multe țări europene. Nu se constată măsuri de încurajare specială pentru frecventarea învățământului superior de către studenții mai în vârstă sau de cei cu tranziție întârziată. Totuși, studenții mai în vârstă sau care au întrerupt un timp studiile reușesc să aplice "strategii de supraviețuire" îmbinând în mai mare măsură decât media, studiile cu munca.

Proporția studenților români cu experiență anterioară de muncă este deasupra câtorva țări vecine și chiar a unora din Occident, fiind în creștere în ultimii ani. Totuși, ponderea studenților cu tranziție întârziată care alternează munca și studiile rămâne relativ scăzută la noi în țară. Slaba elasticitate a pieței muncii, rigiditatea formelor de încadrare temporară și cu program partial aduce limitări păgubitoare.

Părinții studenților au, în general, un nivel mai ridicat de educație decât cel din întreaga populație, la nivelul grupei lor de vârstă. Sistemul de educație din România ca și în multe alte țări din Europa va trebui să caute soluții pentru a mări participarea la învățământul superior a tinerilor proveniți din familii care nu au absolvit acest nivel de studii. Asemenea eforturi ar trebui să includă (cum recomandă și autorii Eurostudent V) atât formare alternativă care să îi facă apti pentru învățământul superior (sau cel puțin pentru anumite sectoare ale acestuia) cât și măsuri mai timpurii, pe parcursul învățământului secundar.

Accesul la învățământ universitar este în mod evident limitat, potrivit datelor obținute, pe de o parte de capacitatea familiei de a susține studentul pe perioada participării la programul de studii universitare, iar pe de altă parte de proximitatea unui centru universitar. Acest lucru poate fi argumentat prin faptul că aproape jumătate din costurile vieții de student sunt alocate locuirii și întreținerii, fiind ușor mai mici în cazul studenților care locuiesc cu părinții. Astfel, studenții care sunt nevoiți să își părăsească localitatea sau domiciliul familial pentru a urma un program de studii universitare suportă costuri relativ mai mari pentru locuit și subzistență pe care le pot acoperi fie prin angajare fie prin sprijinul mai consistent al familiei, în cazul în care acesta este posibil.

Distribuția timpului pe tipuri de activități arată că, studenții alocă cel mai mult timp *participării la cursuri/seminarii, și studiului individual*. Comparând rezultatele obținute cu cele din 2011, constatăm că situația se menține relativ constantă, timpul dedicat *participării la cursuri/seminarii* fiind încă destul de consistent.

Pe ansamblu, studenții au apreciat șansele lor de angajare în țară ca fiind bune sau foarte bune în proporție de 51% (deci o limitată majoritate a celor optimiști), dar un procent important -38% - le-au apreciat ca fiind foarte slabe. Cea mai pesimistă apreciere este a studenților la master care au evaluat șansele lor de angajare în țară ca fiind foarte slabe în proporție de 51%. La același nivel au apreciat și studenții la programe de tip umanist, în timp ce studenții la programe tehnice au fost ceva mai optimiști.

O pondere de 63% dintre studenți au declarat că vor continua și în anul viitor să fie studenți. 6% nu vor mai continua deloc în timp ce un procent destul de mare - 27% nu știu încă dacă vor continua studiile în anul viitor. Surprinde mai ales proporția celor care, studenți la master fiind, nu știu dacă vor continua și în anul viitor. Nesiguranța ar putea să vină fie din intenția de a întrerupe masterul actual, fie din cea a unei eventuale înscrieri la un alt master sau la o altă licență. Oricum ar fi, proporția celor nesiguri nu poate fi de bun augur. Incertitudinea în rândul studenților la master este de două ori mai mare decât a celor la licență. Tot incertitudine arată și studenții clasificați ca desfășurând studii "cu intensitate redusă" (adică de cele mai multe ori combinând studiile cu activități profesionale sau cu îngrijirea copiilor).

Participarea studenților români la mobilitatea internațională rămâne destul de limitată. Cele mai mari obstacole pe care le-au întâmpinat studenții în mobilitățile internaționale au fost în legătură cu impactul asupra studiilor și cu dificultățile financiare. Nu au fost omise nici problemele de ordin instituțional sau administrativ. Astfel, cel mai des menționate ca obstacol mare sau destul de mare au fost eforturile suplimentare de ordin financiar (31%), problemele de recunoaștere a rezultatelor obținute în programele de mobilitate (21%), beneficiile minore pe care le dobândesc în urma studiilor temporare în străinătate (19%), dificultățile de integrare în structurile programelor de studiu autohtone (19%) și lipsa de informații utile puse la dispoziție de către instituția de învățământ superior de care aparțin este considerată o barieră importantă. Competențele lingvistice insuficiente au fost de asemenea menționate ca un obstacol în timpul experiențelor de studiu în străinătate.